

ÚJ
MAGYAR K Ö N Y V T Á R

1.

VERES PÉTER;
AZ ALFÖLD PARASZTSÁGA

BUDAPEST, 1936

ORAVETZ ISTVÁN KÖNYVKIADÓVÁLLALAT KIADÁSA

Előszó

Ez az írás nem teljes, aminthogy nincs is teljesség, mert a folyton változó életnek mindig új arca van. A világ változik, benne az emberek, tehát a parasztek is. Épen ezért reménytelen kísérlet egyszersmindenkorra érvényes leírást adni bármely társadalmi rétegről. Különben is a leírást úgy néprajzi, mint szociográfiai téren megcsinálták már mások. Ez a mű tehát nem azt akarja bemutatni, hogy *milyen az alföldi parasztság*, hanem azt, hogy *miért olyan, amilyen*.

Szempontjaim épen ezért határozottan társadalmiak. Meggyőződésem ugyanis, hogy a kollektív népi tulajdonságokat csak társadalomtudományi szemszögből lehet igazán meglátni és értékelni. Ez ad értelmet az esetleg helyesen meglátott dolgoknak.

De épen ezért bizonyos, hogy nem mindenütt hasonlít a képhez a mai — polgári — valóság. Az, amit én keresek és bemutatok, az a felszín alatti igazi paraszti valóság, amely azonban ma már a paraszti osztálytagozódás és polgári kapitalista alkultúra behatolása miatt csak itt-ott, kis, falusi, tanyai és parasztkülvárosi népszigetekben van meg. De az bizonyos, hogy csak ezek a kis népszigetek mutatják már ma meg, hogy mi volt az alföldi parasztság. Azok a tulajdonságok hát, amiket felsorolok, nem az egész parasztság, hanem az igazi parasztságot jelentő kisparasztság és földmunkásság — ahogy én nevezem: „*rideg paraszt-*

ság“ tulajdonságai. De mert ebből áll az alföldi parasztság nagy többsége s ennek a sorsa érdekel ma mindenkit, ezért nem túlzás, ha azt mondom, hogy amit felsorolok, azok nemcsak az alföldi parasztság társadalmi, hanem egyben faji jellegét is meghatározzák.

És ha így, ezen az úton sikerül az eredeti felszín alatti néparcot megmutatni, akkor nem vesznek kárba még az osztály- vagy faji elfogultság esetleges túlzásai sem, mert igazi értékeik a megismerés útján tudatosulnak. Ez az útja ú^anis annak, hogy önmagunkat megismerjük s hogy azt, ami bennünket kifejez, ami a miénk, vállaljuk, és kiteljesítsük, ami pedig idegen, ránkragadt, helyesebben hamis, nem hozzánk illő, azt mint kultúr-pelyvát, társadalmi szemetet átengedjük a történelem szelének. Csak így teremthetünk magunknak saját létet és ezt kifejező saját kultúrát.

A táj

A föld

Kemény, szikes és vályogföldek, vizenyős rétek, sivár futóhomok, közben egy-egy sáv jó barna homok és fekete televény: ebből áll az Alföld szántója. De a legelő sem különb. Tövissel telenőtt vagy kopár szikpuszták, amelyeken még a forgószél is hiába kavargog, pornál egyebet nem tud felragadni. Máshol szakadékos, vízmosásos szikpartok, köztük a felmárt szikpartokról Összefolyt vízből és sziksóból álló szíktavakkal, amelyekben még néhány szál csattogó és sás is alig terem meg. Helyenként vannak még laposok és vizes rétek, de az utóbbi időben ezeket sorba felszántják, hogy búza, tengeri és répa teremjen bennük. Fák csak a falvakban és a tanyákon vannak s itt-ott a homokon erdők is, a folyóvölgyekben meg fűzesek: ez az Alföld.

Építkezése

Igen rendszertelen. Majdnem helységről-helységre más. Az eredeti, a táj adottságaihoz idomuló építkezés már alig látható. Csak egészen kicsi falvakban, a kereskedelmi forgalomból kívül eső mezővárosokban és tanyákon van még igazi alföldi paraszti építkezés, A városokba még évszázadokkal azelőtt beszivárgott idegen, főleg német építőmesterek behozták a maguk építő stílusát Ezeknek a nyomán még ma is láthatók a csúcsos, oromzatos, zsúfolt és sötét házak, omladozó vakolatok-

kal és belül a kiirthatatlan penészszaggal. Persze, mert megfelelő anyagot nem hozathattak *hozzá*, viszont az alföldi vályogból és téglából épült házak nem bírják az árnyékot, zsúfoltságot és a nedvességet. A vályog különben a legjobb építőanyag, de a településeket úgy régen, mint ma a földesurak lenyomták a rossz, szikes és lapos helyekre, mert sajnálták a földművelésre különösen alkalmas hátság területeket. Vagy pedig az ellenségtől való félelem miatt bújtak el a mocsarak közé. Ezért rosszak, penészesek, tüdővészfészkek az alföldi házak. És persze a kicsiny ablakok, a szegénység okozta fűtőanyaghiány és a tudatlanságból eredő szellőzetlenség miatt. Ez különben főleg csak az egészen szegény földmunkások házára vonatkozik, a módosabb gazdák egytraktusos házai magasak, szélesek, hosszúak, és többnyire fehérre meszelték, levegősek, naposak és ezért kifogástalanok, még ha padozatlanok is. Sokkal jobbak, mint a városi proletárok és kispolgárok lakásai. A szegény parasztok, de különösen a gazdasági cselédek lakásai egy pár kivételtől eltekintve, már nem is lakások, hanem búvóhelyek. Rosszabbak a sátonál. Szerencse, hogy csak késő ősztől tavaszig tartózkodnak benne.

Azonban a világháború óta teljes a felbomlás és az alföldi falvak ősi építkezése rövidesen eltűnik. A fehérre meszelt, egyenes tetejű vagy szlávosan csapottvégű parasztházak között idétlen kastély- és villa-utánzatok szerencsétlen és költséges Faksz-házak gangoskodnak, amelyekben már nincs kemence és katlan, éppen ezért fűthetetlenek és hidegek, mert a tüzelő árát a parasztok nem bírják. De nem bírják a karbantartást sem. Az ősi paraszti házakat az asszonyok maguk tapasztották és meszelték, csinosak, tiszták voltak. Ezeknek az új házaknak a malterozási és festési költségeit sem

bírják és így elhanyagolódnak és züllött külsőt mutatnak. Az osztálytársadalomra annyira jellemző szolgáliai kultúrsznobizmus ezen a téren érvényesült leginkább. Vannak helységek, amelyekben épen ez a paraszti életkörülményekhez nem illő házépítési mánia adósította el a parasztokat. És ma már ott tartunk, hogy szerte az Alföldön rongyos, girhes, mezítlábas és összefoltozott kékkartonruhás asszonyokat, csajlakalapú és hajlott hátú földműveseket lehet látni a gangos házak udvarain.

A talaj építkezéshez, a csatornákhöz, hidakhoz, utakhoz a parasztoknak sohasem volt közük. Azt az urak csinálták. Ők mindig ellene voltak. Különösen a rétek és nádasok kiszáritásának. Most kezdik már belátni az urak is, hogy a parasztoknak volt igazuk. Állandó szárazság és takarmányhiány az eredménye az agrárkapitalista szempontból végrehajtott vízszabályozásnak.

Az időjárás

A legrendszeretlenebb. Egyik esztendőben, sőt néha csak az esztendő egyik felében száraz kontinentális időjárás egymást váltó észak-északkeleti—dél-délnyugati, hidegszáraz és melegszáraz szelekkel a másikban enyhe óceáni légjárás csendes és -bujá esőkkel és állandó dél-délnyugat-nyugati szelekkel és fülledt meleg-párás rothasztó idővel. Ha ez *azután* úgy alakul, hogy épen nyár derekán változik az idő, akkor a soványul megtermett búza megrothad a nyári esőtől, a szárazon nőtt finom rózsaburgonya vizenyős és fekélyes lesz, sőt kicsírázik a földben, a zöldfözelékeket a disznóknak, sőt a trágyára kell hányni, a kapásokat ellepí a dudva és a szálás takarmányok megrothadnak. Ha az év eleje volt nedves és a buja növény-

zetet nyár derekán a szárazság támadja meg a keleteurópai kontinentális széllel, akkor meg azon módon megsül minden. Annál jobban, mennél kövérebb volt, mert nem győzi vízzel és levegővel. Amelyik tavaszon a kontinentális idő lesz az úr, azon a tavaszon májusig tart a hideg s akkor mindjárt nyár lesz, amelyikben az óceáni, azon már márciusban kizöldül a föld, virágoznak a fák és elvetik az árpát. Később pedig májusban, ha betör a sarki légnyomás, akkor szépen lefagy minden. Ez az időjárás adja meg a magyarázatát, hogy miért „konzervatív“, bizalmatlan az alföldi paraszt a termelési reformokkal szemben.

Termelése

Nem a konzervativizmus hát az oka az alföldi termelés elmaradottságának, hanem ez magával a tájjal és paraszttal nem törődő társadalmi renddel függ össze. Az alföldi parasztnak, mint tömegárut (búzát, takarmányt, élőállatot) termelő népnek sohasem volt pénze kísérletekre. Állammal, társadalommal, iparral, kereskedelemmel, bankokkal szemben mindig hátralékban volt, mindig hoppon volt. Ezért nem kockáztathatta sohasem a kenyérét úgy-ahogy biztosító ősi termelési módszert, amely, ha kapitalista értelemben nem is volt rentábilis, de az életét — igaz, hogy alacsony szinten — biztosította. És főleg nem kockázott mindent. Akik megkísérelték, rendszerint pórul jártak és ez intés volt a többinek, hogy óvatosak legyenek. Vissza kell gondolni minden mezőgazdasági konjunktúrára, úgy a háború előtti, mint a háború utáni az Alföldre szinte kibírhatatlan adósságterhet hozott, amelyet a kapitalista gazdaság törvényei szerint ez a föld és ez a termelési mód már sohasem tud lerázni. A régít a háború szün-

tette meg, a mostanihoz meg nagyarányú társadalmi, illetve állami beavatkozás volna szükséges. Itt egy circulus-viciosus van: táj, népsűrűség, tömegtermelés és kapitalista hitelrendszer között. Ahol mégis jelentős termelési reáformok mentek végbe, azok amellett, hogy mennyire bizonyítják, nem igaz, hogy a paraszt konzervatív, — amint-hogy ez a meghatározás semmiféle társadalmi rétegre nem érvényes, csak az egyénekre — de azt is bizonyítják, hogy az alföldi parasztság elmara dotságának e kései feudalizmus is egyik okozója. Ha utánanéznünk, meggyőződhetünk róla, hogy a reformvidékek mind tipikusan régi kiscgazdavidékek és a termelés átszervezése még a békebeli iparosodás és a háborús agrárkonjunktúra és az ezzel kapcsolatos paraszti tőkegyűjtés eredménye. És persze, a táji lehetőségeké. Hogy Makó és Debrecen hagymával, Szeged és Kalocsa a paprikával, Nagykőrös az uborkával, Cegléd, Kecskemét a gyümölcscsel, Eger a petrezselyemmel. Poroszló a fokhagymával, Monostor és Hosszúpályi a zellerrel és tormával sikereket értek el, az azért volt lehetséges, mert sajátosságán jó földjük volt az illető terményekhez. Ez nem azt jelenti, hogy más földön nem lehetne megkísérelni, hanem azt, hogy nem érdemes, mert sok munka után kevés az eredmény. És főleg azt, hogy nincs korlátlan piaclehetőség. Erről a parasztlak keserves leckét kaptak már, amikor egy-egy jó esztendőben az újdonságok eavszerűen eladhatatlanok voltak és a búza-termelők csak nevelték a naiv kísérletezőket, akiknek nemcsak a földjük ingyen termett abban az esztendőben, de rengeteg pénzt és munkát is veszítettek.

Mindez persze azért van, mert mezőgazdasági kultúránk, mint minden egyebünk, nem szervesen a hazai fáj és népi *adottságokból fejlődött. Kap-*

kodó és nyugatutánzó, mint minden más férenjA szakoktatásra és minden egyébre pazarolt pénz a semmibe hull, mert a parasztok — joggal — nem bíznak a „tanár“-okban. Nem bíznak még a „földkóstoló“ mérnökökben sem. És ebben is igazuk van. A termeléshez ugyanis nemcsak föld kell, hanem „idő“ is. Eső és széljárás, vízjárás, harmathullás mind nagyon fontos tényezők s ez az Alföldön nemhogy falvanként, de szinte tagonként változik. Vagyis egy egészséges, kipróbálásokon alapuló *termelési tájkataszter* nélkül a parasztok okosan teszik, ha óvatosak, mert az urak a „vízre viszik őket és szomján hozzák vissza“. Erről a tájkataszterről eddig még nem hallottunk, valószínű hát, hogy észbe sincs, ehelyett előadásokat tartanak, amin a parasztok, nagyon helyesen, csak mosolyognak.

Az aztán igaz, hogy ez a paraszti óvatosság a további oka annak, hogy az Alföld sivataggá vált. A magasabb élelnívó, a népszaporodás és a kapitalista haszonelv, a fokozódó iparcikkszükséglet és az emelkedő adók és kamatok kényszerítik a földtulajdonosokat az ugarrendszer megszüntetésére, a legelők feltörésére, rétek lecsapolására és természetesen a földek kirabolására. Ez a *viszonylagos állattenyésztés (a felszántott, tehát trágyázandó földekre viszonylagos)* csökkenését eredményezte, ami megint a földek soványodását. A mértéktelen aprómagtermelés mindig rablógazdálkodás. Úgy, hogy ma az Aföldnek jellemző, hangulatilag pontos kifejezője az a hortobágyi pásztordal, amelyik így szól: „*Kiszáradt a tóból mind a sár, mind a víz. Az szeginy barom is csak a pásztorra níz.*“

Ez ellen, mint biztos óvszert, a fásítást jelölik mseg. Csakhogy ez igen nehezen megy. Mert most már nemcsak az akaraton múlik. A sivataggá lett táj és sivatagivá lett időjárás már ellensége a fa-

nak, úgyhogy a faültetés kész ráfizetés. Nem lehetetlen azért épen, csak drága. Főleg azért is, mert a sivataggá lett táj hivatalnokai és lakosai nem nagyon értenek a fához és csak elpazarolják a költségeket.

A kisparasztok ellen ezenkívül van egy általános vád is: az, hogy nem szeretik, vagy talán egyenesen gyűlölik a fát. Ez így nem igaz, de alapja van. A kisparaszt szeretne fát, de csak „*haszonfalan*“ helyen, vagy a más földjén felnevelni. A mesgyéjén nem nevelhet fát, mert az a keskeny parcellák termését évről-évre tönkreteszi. Akárhogy fel is gallyazzák a fát, a tiszta napsütéshez szokott alföldi búza és tengeri megsínyli az árnyékot. Ez pedig a parasztnak, aki mindig hoppon van, mindig a bajokkal küzd, nagy baj. Nagyobb birtokosok megtehetik, hogy végig a dűlők mentén egy-két hold termését feláldozzák, de a kisemberek nem.

Van itt aztán lustaság és antiszociális önzés is ezenfelül. A paraszt, akinek az élet- és gondolkodás-központjában a búza, „takarmány és jószág áll, elhanyagolja a másodrendű dolgokat. Azt ugyan jórészt elhiszi ma már, hogy azért nincs eső, mert nincs fa, de ő nem áldozhatja fel termését, hogy „*másnak*“ is esőt csináljon. Ha csak az övére hullna! *A polgári gondolkodás antiszociális individualizmusa a birtokos parasztot már majd mind-egyiket megrontotta.*

Hogy pedig az udvarukon és a tanyájukon miért nincs fa, annak is megvan a magyarázata. Az udvarok szűkek, mert nem szeretik a kihasználatlan földeket. S a szűk udvarokon tolongó jószág, tehén, disznó, liba, birka tönkreteszi a fát. Lerágja a héját vagy kitöri. Esetleg a szekér megy neki és az töri ki. Felszaggatják a gyökereit és elsorvad a fa. Sok a dolog is és nem érnek rá a fákra, illetve a jószágokra vigyázni. Vagy nincse-

nek cselédek, vagy dolgozni vannak. Előbbvaló munkák vannak, mint a fára ügyelés, így aztán, bár mindig ültetik a fát, csak nincs, mert elpusztul. Természetes, hogy a szaktudás hiánya is nagy baj, meg aztán a reménytelen erőlködés miatti kedvetlenség. Végül az is, hogy faiskolát csak jól elkerített helyen és földben lehet tartani, de ezt a parasztok nem tehetik. Hogy drága pénzen — ami esetleg nincs is — vegyék a csemetét a majdnem biztos pusztulásnak, azt meg nem lehet követelni, így halad az Alföld és népe, minden állami erőlködés ellenére a pusztulás útján lefelé.

A nép

Faji arca

A magyar népnek, mint a többi európai népnek is, nincs antropológiai értelemben vett, határozott faji arca. De ez nem is fontos. A faj fejlődési eredmény, amelyben a beleépült elemek s úgy az antropológiai értelemben vett faji jellegzetességek, mint a természeti (faji) és történelmi — társadalmi, vagyis termelési és politikai okok miatt kialakult tulajdonságok határozzák meg a tényleges faji jelleget. Csak az avas dogmatizmus keresheti azt, hogy mi turániak, vagy árják vagyunk-e, és hogy hány százalékban ezek, vagy amazok. *Nem turániak és nem árják vagyunk, hanem magyarok.* Ezt csak azért hangsúlyozom itt, hogy a továbbiakban a faji szót mindig ebben az értelemben használom. Különösen áll ez az alföldi parasztságra, amellyel itt éppen foglalkozom, mivel ez a réteg teljesen kevert. A jászok és kunok török «telepei között szláv,» germán, sőt az újabb kutatások szerint ugorok, illetve ugorszláv jobbagyok utódai lagnak és keveredtek egységes

alföldi parasztsággá. De — és ez a külön jellemzője az alföldi parasztságnak — mindezek a népelemek összeolvadtak és egységes arcot mutatnak. Mert míg a dunántúli szerbek, horvátok, németek vagy általában a felvidéki települések évszázadok óta őrzik egymás mellett a külön faji típusaikat, addig az alföldön minden nép egygé — paraszttá válik. A békési tatok, a szabolcsi tírjákok, az itt-ott 'beköltözött svábok, ha nyelvben még nem is egészen, de öltözködésben, szokásokban, viselkedésben, paraszti érzésben és észjárásban majdnem teljesen átalakultak. Nem éppen magyarrá, mert ez nem jelent még itt semmi határozottat, hanem *alföldi paraszttá*.

A továbbiakban ennek a paraszti népegységnek a sajátos arcát próbálom megrajzolni. Bizonyos, hogy ez a rajz nem lesz tökéletes. Az alföldi parasztnak nem volt sohasem a részletekre menő egységes megjelenése és így ma sincs. Nemcsak a természet alakító erői és az ősmultból hozott faji jellegek játszanak itt közbe, hanem egy sereg történelmi ok is. Vallási, politikai, gazdasági — helyesebben termeléspolitikai és állampolitikai — okok is közreműködtek a néparc kialakításánál. Az utóbbi időkben mindezt még jobban összezavarta a polgári kapitalista termelés és ennek kísérője a hamis kultúra és hamis erkölcs is. Én hát nem is a parasztságnak, az egésznek a tulajdonságait emelem itt ki, hanem a „*ridegparasztságot*. Ez a réteg nagyobb tömegben már csak itl az alföldön él, jóllehet itt is felbontja a kispolgár: termelés és életforma, úgy a tényleges paraszt életkereteket, mint az ezen épült paraszti tudat tartalmát.

A városok népe, mint egy alakuló új típus, nálunk még nem mutat semmit. Európai szokások, európai életstílus és életritmus és európai, vagyis semmitmondó testek és arcok, de mindez olyan

zsibavásári kiadásban, mint ahogy egy szegény nemzet erőitől telik. Ha az ember a városokon, különösen Budapesten igazi magyarokat akar látni, akkor ezeket csak a tipikusan falusi származásúakban, csendőrben, rendőrben, postásban, vasutasban láthatja. A városi kispolgár jórészt zsidó, német, szláv, stb. mindenesetre idegen keverék. Egyelőre még csak a nyelve magyar, már amennyire — annyira a jasszos és üzleties nyelv keverékéből származott nyelv magyar lehet. De ez mem is fontos. Ellenben tény, hogy testi megjelenésében is egészen más mint az alföldi magyar.

A városi munkásság is más. Először is még nálunk nem alakult ki az igazi munkástípus, a keménymozgású, reális látású izomemberek rétege. Ez a munkásság jórészt még első és második generáció: egészségtelen lakások, tuberkulózis, vérfoetegségek és túlmunka által van megnyomorítva. Nem olyanok, mint a régi nyugati munkásgenerációk szülöttei, akiknek elődei a kapitalizmus virágkorában viszonylagosan magas életnívót értek már el. Viszont a magyar munkásnyák, akiktől ipari munkásaink születtek, agyonstrapáit, mosogatásban és súrolásban elhervadt szolgálók ivadékaik. A keveredés is zűrzavaros, a minden irányból betóduló fajokkal, a zsidókkal is. így érthető, hogy ennek a tömegnek“inég egyáltalán nincs eugenetikái érzéke, nincs faji ideáltípusa (egy műveletlen falusi lány jobban meg tudja mondani, hogy melyik a „takaros“ és „szép“ legény, mint a városi lányok, akiknél az „elegancia“ és a „modor“ eltakarják a tényleges biológiai értéket), de remény sincs rá, hogy lehessen. A munkabér alacsony, a szociálpolitika kezdetleges, így a szegény ember vadon nő, mint az árokparton a dudva.

De még csak a finom arcú és finom mozgású intellektuel típus, a kiegyensúlyozott *arisztokrati-*

kus úri réteg is hiányzik, illetve olyan jelentéktelen, hogy elvész a kényelmes kövér polgárok között. Nőik között is a két véglet, a nádszálvékony és a korpulens van többségben.

Tehát elsősorban az alföldi parasztság és egyes dunántúli és felvidéki népszigetek népe ma a magyar faj legtisztább képviselője.

Történelmi sorsa

Hogy az alföldi parasztság egyes tulajdonságai gyökeresen különböznek az ország többi parasztjainak tulajdonságaitól, különböznek a kelet-európai, azonos 'táj-, munka-, és társadalmi körülmények közt élő parasztokétól s hogy némely dologban szinte az egész világon páratlanul állnak, annak történelmi okai vannak. Az egyik ilyen ok, hogy a magyar alföldi parasztsága a maga többségében sohasem volt igazán jobbágy. És főleg nem volt olyan jobbágy, mint azok a nyugati vagy keleti parasztok, akik rabszolgaságból rabszolga életstílussal és erkölccsel lettek jobbágyok, A jászok, kunok, hajdúk, mint tudjuk, egyenesen a nomád életből léptek át a kisparaszti termelő- és életmódba. Máshol a tatár és törökdúlások után, mint például Békés-megyében, telepesnek jöttek, »bizonyos jogokkal és szabadabb termelőmóddal. Ezek a szabadparaszti települések aztán meghatározták és befolyásolták a közöltük levő jobbágytelepülések szerkezetét és lélektanát“ is.

A történelmi magyar élet a Dunántúl, illetve a Duna mentén, a végeken, Erdélyben és a Felvidéken zajlott le. Ez az élet háborúból és mulatozásból állott és erre sokkal alkalmasabbak voltak a hegyvidékek várai és városai, mint a sík és mocsaras alföld. Ott voltak a gyümölcsösök, a szőlők, erdőségek és üde levegő: városok, polgárok, kereskedők: üzletek a vásárlásra és a kirablásra.

Erdőségek a vadászatra, búvóhelyek a feudális politikának, tehát odahúzódtak. Az Alföldön viszont por, sár, szél és forróság volt, ide csak a tisztartóikat küldték.

Már az is jellemző, hogyan vették körül a várak és városok az Alföldet. Középen ugyan ott volt Debrecen, Kecskemét, Szolnok és több kisebb hely, de ezek csak polgárvárosok voltak. Körül az Alföld szélén azonban Eger, Tokaj, Munkács, Szatmár, Nagyvárad, Arad, Temesvár stb. őrizték a tájat. Ezekben a városokban folyt a „történelmi magyar élet“. Benn a nagy síkságon pedig állatokat tenyésztettek és búzát termeltek a parasztok. Gazdáik nem éltek közöttük, hiszen mindegyiknek volt a hegyek között vára, a főb'beknek Budán, Kolozsvárt vagy Pozsonyban palotája is.

Így éltek itt_ elszigetelten tisztartók, jobbágyok, pásztorok, rablók és marhahaicsárok. Távol az uraktól és a papoktól, *t&yol* minden kultúrától, így lettek annak ellenére, hogy jobbágyok voltak ~ önérzetes, magukba vonult *ridegparasztokká*. A városok körül élő jobbágyok szolga szelleme ezért nem vált soha vérükké. Ezért volt, hogy amikor erre — inkább a természettel, mint uraival — élő népre ráfeküdt a közösség, — a háborúzó és adózsaroló feudalizmus, vagy a dinasztia, — ez a nép mindig lázadott. Mindenféle nemzeti ügyért igazán meg nem mozdult, nem is volt nemzeti célja, hiszen paraszt volt, a föld embere. Amikor megmozdult, akkor mindig szociális bajai voltak. Akik megtudták mozdítani, — Zsigmond alatti jobbágylázasok huszita vezérei, Dózsa, a reformátorok és Esze Tamásékon keresztül Thököly és Rákóczi, azok mindig szociális programot hoztak. Annyira nem volt nemzeti öntudata, hogy még Kossuth sem tudta igazán megmozdítani őket.

Egyszóval az alföld parasztságának még soha sem volt — ma sincs — kialakult társadalmi tuda, még nemzeti-állami vonatkozásban sem. közösségi érzése inkább helyi, partikuláris, szinti vérségi eredetű.

Az előbbiekből érthető, miért lett ez a nép annak idején majdnem százszázalékig protestáns. Azért, mert valójában katolikus sohasem volt. A katolikus kultúra, amely a várak és városok polgár és szolganépségét és szolgáló jobbágyait mégis valahogyan átjárta, náluk idegen maradt.

Amit elsajátított, úgy ahogy, az csak álságos volt amelyhez viszont ennek a nomád eredetű és még részben mindig nomád népnek nem volt érzéke. Az ázsiai nomádoknak sohasem volt, nem lehetett látványos, ceremóniás vallásuk.

Bizonyos, hogy mint minden más parasztnak, az alföldinek is voltak metafizikai tapasztalataik nyomán metafizikai érzései. De ezek inkább természetiek voltak, az Istennel inkább csak mint az időjárás szeszélyes kedvű intézőjével számoltak, semmint rimázkodással és imádsággal puhítható hűbérúrral.

Másfelől meg az alföldi parasztság és a fölötte uralkodó réteg annyira idegen volt egymástól, hogy mindig úgy éltek egymás mellett, mint *két hátával összefordított tenyér*. A kultúrájuk, a gondolkodásuk sohasem érintkezhetett és nem járhatta át egymást. A hierarchikus gondolkozás katolikus fegyelemrendszere nem szivároghatott le a polgárokon és szolgálókon keresztül, mint más vidékeken, tehát a hűbéri-rend sohasem kapott itt teológiai és ezzel együtt lelki alátámasztást. Urai nem éltek közte, városi polgárságot nem látott. (Az alföldi városok lakosságát nem nyugati típusú, hanem elzárt paraszti demokratikus polgárság alkotta. Ez volt az erejük is.) A kultúráját a tisztartók és a tisztartók bará-

tai, a regálé, a vám-, az adóbérlők, a szaracén-
 zsidó üzletemberek és a falusi nótáriusok meg az
 uradalmi íródeákok képviselték. Ezekkel nem áll-
 ott soha szóba csak muszájból. Még ha azok
 szóba is állottak volna vele, nem hihetett nekik,
 mert ugyanabban a kézben mindig korbácsot és
 adópennát látott. Papjai „sem igen“ voltak, de
 amennyiben akadtak is, tudatlanok voltak és er-
 kölcsiekben bizonyára a leggyengébbek. Még ma is
 száműzetés a tehetséges intellektuelnek, ha az is-
 tenháta mögötti alföldi por és sárfészekbe kell te-
 metkeznie. Akik pedig velük éreztek — a Mészá-
 ros Lőrincek — azok pedig egészen hozzácsatla-
 koztak, paraszttá lettek. De még ha lettek volna
 is plébániáik és benne intelligens papjaik, ezeknek
 sem lehetett volna életet alakító befolyásuk a nép-
 re. Nem volt polgári rend és szolgasereg, amely
 elkövetítse az akkori úri-polgári, vagyis keresz-
 tény katolikus kultúrát. Mert még ha a papok
 meg is tették volna a kötelességüké!-, a tisztartók
 és a nótáriusok gondoskodtak róla, hogy a prédi-
 káció leperegjen róluk. Közismert dolog, hogy a
 néphez mindig jobbak a nagyurak, mint a megbí-
 zottaik, mert azoknak mégis van valamelyes er-
 kölcsi, állami, nemzeti, törvényes s'tb. gátlásai.
 Néha igaz, csak egyszerű demagóg politikai fogás
 ez, de mégis valami. A tisztartóknak viszont sem-
 mi más szempontjuk nem lehet, mint az uruk pa-
 rancsainak, örökös pénzkérésének eleget tenni.
 Nemcsak jól, ami az előrejutás szempontjából
 még keveset jelent, hanem jobban, mint a többi,
 hogy kiérdemeljék az úri megbecsülést és az előre-
 léptetést. De meg aztán, aki azt akarta, — és ki
 nem akarta? — hogy az uráé mellett neki is ma-
 radjon, az bizony nem sokat gondolhatott az er-
 kölcsi gátlásokra. Mivel az egyháznak is földjei
 voltak és mert érsekjei, püspökjei, de még nagy-
 papjai sem igen voltak ezen a tájon, akik mégis

ügyelhetek volna a népre és aztán az ő érdekeit is ép olyan tisztartók képviselték, mint a földesurakét, — hát bizony, amikor jött a reformáció, amely az elfojtott huszita és Dózsa forradalmak után egy másirányú, de hasonló célú kibúvónak látszott, magától értetődőleg ez a parasztság teljesen mellé állott.

Ugyanez az eset történt később a szocializmussal. Az Öntudatos, de politikailag jogtalan és megalázott, sőt nem is politizáló békési, hajdúsági, kunsági paraszt, csak azért is a szocialistákra szavazott, mivelhogy az „urak“ becsapták és félrevezették.

Egyszóval az alföldi parasztság, amennyiben különbözik más paraszt népektől, az azért van, mert a szó tiszta értelmében sohasem volt rab-szolga és ha jobbágy volt is egyrésze, de nem *szolgajobbágy*. Csak olyan formán, mint a szabadon élő hortobágyi rideg marha, amely felett ugyan uralkodnak, akolban is tartják néha, de olyan távolról, kívülről és messziről, hogy ez az életükre nincs alakító befolyással.

Mai társadalmi helyzete

Ez az egységes kép az utóbbi időben meglehetősen felbomlott és megzavarodott. A kapitalizmus és a vele járó termelési változások átalakították az eredetileg majdnem egységes parasztságot. A „kisgazda vidékek, amelyek esetleg jó helyen, nagy utakhoz, vasútakhoz és a városokhoz közel voltak, előrehaladtak a polgárosodás és az osztály tagozódás útján. Más helyek, különösen az *istenhátamegetti* helyek, és főleg a nagybirtok-vidékek egészen hátramaradtak úgy, hogy már csak itt találni meg az igazi alföldi parasztságot.

A polgárosodás behozta az üzleti szellemet, de 'behozta a rideg osztálytagozódást is. Ma már

az alföldi parasztság több, határozottan megkülönböztethető rétegre oszlik, amelyek egymással nem is érintkeznek, legfeljebb csak rideg üzleti, vagy gazdasági téren. A kiscgazda vidékeken külön osztályá alakult a *zsirosparaszt*. Ezek már nemigen dolgoznak, vagy csak igen keveset. Gondolkozásuk jórészt üzleti és polgári, vagy pa'triárkális zsarnoki. Az előbbi inkább a forgalmasabb, kereskedelmibb vidéken van elterjedve, ez *o^kucpecparaszt*, az utóbbi a külterjes gazdálkodással műveit tájakon, ez meg a *basaparaszt*. Ezek a falu,, uralkodó osztályai. Belőlük telnek ki aTtozségek, egyházi-testületek, olvasókörok és agrárszövetkezetek vezetői. Mindenhova beviszik korlátolt uralmi és üzleti felfogásukat. Mert van már bennük, ha nem is nemzeti, de ugyanolyan sajátos uralmi szolidaritás, mint a nemességben és a polgárságban. Ez abban nyilvánul meg, hogy sohasem ereszkednek le a szegény paraszthoz, még ha egyéni és politikai érdekeik azonosak is, de az uralmi szolidaritás mindig az állam tényleges uralkodó osztályai mellé *állítja* őket.

Ez a réteg azonban már nem is tartozik igazán a parasztsághoz. Fiait *úrnak*, ügyvédnek, hivatalnoknak neveli, néha persze cinikus karrierista politikus lesz belőle. Szokásaiban és egész életstílusában úri-polgári sznobizmusban él.

A legigazibb paraszti réteg a középparaszt, a kis és törpegazdák százezrei, meg a földmunkások egy része. Azért egyrésze, mert némely vidéken a földmunkások már elveszítették paraszti jellegüket: munkássá alakultak. Egyébként a földmunkásság is több jellemző rétegre oszlik, tájak szerint. Az olyan kiscgazda vidékeken pl., ahol az osztály tagozódás még nem fejeződött be, ahol a helybeli kiscgazdák a szegényebbeknek elegendő munkát tudnak a pusztta életük fenntartásához nyújtani, ott csak napszámosok és szegényembe-

nek vannak. Ezek elveszett emberek, semmiféle egyéni vagy osztályarcot nem vívhatnak. A nehéz élet és a sok munkaadó az alkalmazkodás hihetetlenjét nevelte ki bennük, szinte a zsidókén is túlmenőt. Más kiscgazdavidéken, ahol az osztálytagozódás befejeződött (pl a békési, csongrádi, kunsági helységeken) és a földmunkások egyrészének sohasem jutott elég munka, ott kialakult a kubikus réteg. Ez egy öntudatos parasztréteg, igazi kollektív munkásszemponttal, külön társadalmi arculattal. Az egész parasztság ősi-rideg öntudatát ez a réteg őrzi a legjobban. Ugyanilyen a nagybirtokos vidékek mezei munkássága is. Paraszt és munkás egy személyben. A tanyai cselédség sajnos szolgálkölcsökkel, szolgálkásokkal terhelt.

A sommások megint külön kategóriát képeznek, de ezek nem annyira alföldiek, inkább felvidékiek és így a mi felsorolásunkból kiesnek. Csak annyiban függnek; össze, *hog*y az alföldre járnak dolgozni. Az alföldi munkások úgyis mint konkurenseket és részben sztrájkteröket és részben mint munkában és erkölcsben alacsonyabbrendű parasztréteget kezelik, le is nézik, sőt sajátos alföldi logikával *nem-magyar*nak minősítik.

De mindezek mellett e ma már jelentős különbségek mellett az alföldi parasztságnak még mindig megvannak bizonyos jellemző tulajdonságai. Közhely a józansága, fölényes, szinte arisztokratikus élet- és világszempontja és az öntudatos konoksága, ami a „*vastagnyakú*“ kálvinistaságban fejeződik ki. Azok akik úriságukat szeretik a magyar parasztsággal azonosítani, azt mondják erre, hogy a magyar „úri nemzet“. Ez persze nem igaz. A paraszti józanság, keménység nem *ugyanaz*, mint az úri. Emaz az uralomban nőtt emberek lomha és csökönyös fölényessége, amaz pedig természettel örökös harcban élő és a társadalmi erők

ellen védekezni kényszerülő munkásparaszt komolysága, realizmusa és materializmusa.

Azonkívül az alföldi parasztságnak ezt a sajátos keménységét a már említett történelmi tényezőkön kívül a táj és az életmód is fejlesztette, illetve ősi nomádságát hosszú évszázadokon át megőriztette. A kun, a jász és a hajdú települések, s azután a békési, de más vidéki telepes parasztsóhasem voltak jobbágyok és ezek rányomták az egész Alföldre sajátos gondolkodás- és életformájukat. Valami magyarátának csak kell lenni hogy szemben a többi keleti szláv és román paraszttal, akik lágyabbak, teológiaiag keresztényebbek és misztikusabbak, miért maradt ilyennek ez a nép. Én azt hiszem, ez azért van, mert s magyar feudalizmusnak, amint már mondtam, az Alföld néni haza, hanem megszállott terület volt, és éppen azért a nemzeti-állami kapcsolat hiányában nem tudta igazán szolgálai nívóra súlyeszteni a jobbágyait éppen úgy, mint az orosz feudalizmus nem tudta erre kényszeríteni az ázsiai tatár népeket. Az igazi átgyúras idejében, a népvándorlás utáni megszilárdulásban, amikor a feudális és szolgaszellem elnyomorította a Nyugat és részben a Kelet parasztjait, a magyar Alföld parasztjai még félszabad nomádok voltak. És amikor Nagy Lajos és Zsigmond idejében már kiépült feudális társadalomnak ideje lett volna leigázni őket, akkor már Nyugaton kitortek a jobbágyházadások. A csehországi huszitizmus Zsigmond alatt át is csapott. Később a Dózsaforradalom már határozott jobbágyfelkelés volt. Az alföldi parasztság tehát sohasem szokta meg igazán a jobbágyorsói, mindig lázadozott ellene. i)»A^s töröjk megszállás pedig (XVI—XVII. század) elzavarta a hűbérurakat, a tisztartóikat es a papjaikat és így az alföldi paraszt sajátos szabad, félnomád lelkiisége továbbra is megmaradhatott, ami azután

a reformációban társadalmi mozgalommá és felszabadító történelmi erővé vált. Hogy ma mégis sok a katolikus, ez későbbi erőszakos térítés eredménye, de ez nem jelent semmit. Az alföldig katolikusok nem igazi katolikusok.

Bizonyos, hogy ennek a lelkiségnek megőrzésében sokat jelentett az is, hogy nem folyt itt igazi földművelés. Nagy-nagy vidékeken csupa pásztorélet folyt, ez pedig — tapasztalatból tudom, — kifejleszt az emberben bizonyos sajátos keménységet és gondolati csökönyösséget. Ez velejár az állatokon való uralkodással és a mljndig ellenálló természettel való kemény küzdelemmel. A természettel és az állatokkal folyton viaskodó parasztban nincs, nem is lehet szentimentálizmus. Ez az embertípus és ez a lelkiség még ma sem olvadt fel teljesen, ellenben elosztódva az egész parasztságban, befolyásolta annak jellegét. Mert itt nem az emberek salakja volt a pásztor, hanem a színe-java, szinte arisztokráciája. Csak az utóbbi évtizedekben, amikor épen ebből a minden polgári-üzleti érzék nélküli rétegből kifejlődött az alföldi földmunkás típusa, ezek kezdik lenézni mint „nap/opó/“ a pásztor. Ezek a földmunkások — joggal — tartják önmagukat a világ legjobb munkásainak s az üzleti-polgári világnézetet épugy megvetik, mint a pásztorok.

Kultúrája

Nyelve, beszéde

Nyelve természetesen műveletlen, durva, de amellet plasztikus és kifejező. Nincs benne semmi idéetlenkedés és affektáció: azt mondják, amit akarnak és úgy mondják, ahogy tudják. Persze, csak egymás között. Úrral, idegennel szemben (a

szolga képpel együtt) fel kellene venni a szolgál nyelvet. Míg az előbbi jobban sikerül, az utóbbi sehogyan sem. Csak a kereskedelemmel foglalkozó parasztok sajátítják el az udvariasság és szolgáltság nyelvezetét és azok is nehezen. Az igazi parasztok egész idétlenül mondják ki a *kérem szépen, tetszik tudni, legyen szíves* stb. udvariassági formulákat. Egymás között ezeket sohasem használják. Kérő, parancsoló, közlő és felszólított módjaik egyszerűek és a célnak megfelelőek. Épen ezért, ha urakkal kerülnek szembe, használnak azután ilyen mosolyra készítő formulákat: *tessek szíves lenni, tessék akarni, beteg tetszik lenni?* Ebben a nyelvben, nagyon helyesen, csak a konkrét cselekvést kifejező igék fordulnak elő: hozzon, menjen, jöjjön, adjon. Sőt az igazi ridegparasztok még ki is csúfolják a szőlő-, gyümölcs- stb. termelő vidékek parasztjainak „szíveskedő” finom, képmutató „szívem-lelkem” beszédét.

Ennek a nyelvnek kevés köze van a németből fordított hivatalos nyelvhez, — azért is nem érti meg, de kevés köze van az irodalmi nyelvhez is. Ezen a nyelven Magyarországon kevesen beszéltek, még az írók közül is. (Legjobban Petőfi, de ő is csak versben. Kazinczy, Kölcsey, Kossuth, Széchenyi, Kemény körmondatos és pathétikus prózája ép oly idegen tőle, akár csak az Ady-nemzedék szimbolizmusa. Nem a nyelvtani magyarságról van szó és nem is éppen az idegen szavak használatáról. Ezek elkerülhetetlenek és szükségese-
sek. Maga a nép is használja, átalakítja, „beépíti” a saját nyelvébe. Hanem inkább az észjárás, a / nyelv ^plasztikussága az, ami a magyarságot jelenti. És főleg az a megmagyarázhatatlan belső lényeg, amit csak felismerünk ha megszületik, mint Petőfiben Az alföldi parasztnyelvbéli nincs pátosz, mint hogy a népben sincs. Bánata, szomorúsága közvetlen, szinte indulatszavakban fejeződik

ki. A fájdalom és az öröm érzései egyszerű, szinte állati tisztaságú kifejezést kapnak. Ez azért van, mert szemben a szláv népekkel, akik bizonyos szentimentalizmussal viselkednek egymás iránt (férficsókolás, túlzott testvérieskedés, stb.), az alföldi paraszt eltakarja az érzéseit. Szegelyi a lágy-ságot és a felolvadást és a következetlen érzelmi hangulatváltozást.

Igaz viszont, hogy nincsenek nyelvében absztrakt lehetőségek: a tudományban nem használható. Nem mintha általában nem volna használható, hanem mert a magyar kultúra mindig az uralkodó osztályok, vagy a hozzájuk feltörő karrierstréberek monopóliuma volt, így csak azon a nyelven fejlődhetett, amelyiken ezek beszéltek, így az igazi magyar nyelv elmaradt, és a nyelvújítók sem segítettek rajta sokat. Csak azt látták, hogy szegény, mert szűk a fogalomköre, de hogy ugyanakkor gazdag és egészséges, mert konkrét és nem irodalmas, azt nem látták. Nem pedig azért, mert ők koruknak megfelelően egy rózsaszínű irodalmi gőzfelhőben éltek. Nemi az élet megragadása volt az irodalom, hanem az élet felett lebegő *szellem*. De ha a tudományt nem is lehet kifejezni rajta, a bölcsességet igen. A tudomány ugyanis nem eredetiség, hanem eredmény. Megfogalmazásához eszközök kellenek s ezeket az eszközöket más népek teremtették meg. A bölcsességet azonban kevés szóval ki lehet mondani» olyan szavakkal, amelyek a tárgyi valósághoz; kapcsolódnak.

Amint pathetikus hajlandóságok, úgy retorikus lehetőségek sincsenek benne. Nincs is retorika. (Ezért hallgatja a retorikától megcsömörlött városi ember nyálcsorogva a meg nem rontott igazi paraszt beszédet.) Azért is nem találkozik a magyar irodalommal, amely éppen a nyugati kultúr hagyományok útján csupa retorika. Különösen

a líra és a publicisztika. Ezek legidegenebbek tőle. Ebben Van a magyarázata a már ismertett lelki ridegségben, hogy az érzelmes olvasmányok nem érdeklik. Amit olvas, az a népmese és a rablóponyva. Ezeknek az eszmei tartalmával, elnyomottság elleni lázadó tendenciájával van eszmei rokonságban. Azután ezeknek az életés-ségével-, romantikamentes cselekmény-vezetésével legjobban összefér az ő gyakorlati szemlélete. Hogy ennek ellenére ma már a szentimentális, sőt szalonponyva is utat tört közzé, az azt jelenti, hogy a kultursznobizmus egy alacsonyabbrendű válfája egyes parasztfiúkon és lányokon keresztül behatólban van.

Természetesen ez a nyelvi egészség nem magyar sajátosság. Minden népnek ilyen volt a nyelve, amíg az irodalmilag kiművelt, helyesebben mesterségszerűen elrontott, retorikus papirosnyelv az újságokon és az iskolán át nem jutott hozzá és ki nem forgatta a saját nyelvéből, Magától értetődik, hogy mi, a nép*ből fejlődött írók és gondolkodók sem tudunk beszélni ezen a nyelven. Nekünk is keresztül kell esni az álművelt irodalmiságon. S amint említettem, a közkeletűvé vált tudományos fogalmakat mi se nélkülözhetjük. Nem szervesen a néptől fejlődünk, hanem az *irodalmon* keresztül jutottunk vissza hozzá. De hogy önmagunkat megismerjük, hogy a kellő helyen állhassunk, ahhoz meg kell ismerni a világot és a népünket, hogy különböztetni tudjunk. Ha igazi α valóságunk és a külső világgal való összefüggésünk, úgy tudatosakká válunk, szabadok leszünk sorsunk — nyelvről szólva — kultúránk alakításában.

Művészete, (iparművészete)

Tulajdonképen ha egészen őszinték vagyunk,, ilyen“ nincs. Fában, kőben és nemes fémekben szegény,lsivat²éi tájon élő félnomád népnek nem is lehet. Amely ezenfelül még túl józan, minden misztikum nélküli, pogányosan egyszerű nép is.

Amit annak minősítenek, az parasztraj ongá túlzás. Művészi fazekasipar, amellet hogy csak mesterség, valószínűleg nem is igazi alföldi eredetű. Máshol tanult, vagy máshonnan beköltözött iparosok munkájának az eredménye. Az egyedüli népművészet, a hortobágyi ostornyél- és kulacsdíszítés, de ennek jelentőséget tulajdonítani nem lehet. Ami viszont egy és alföldi népművészek festők, szobrászok munkáját illeti, az nem népművészet, hanem teljesen individuális tiermék. A letaposott parasztság természetes, született művészteliet s égéinek kultúrvágyakozása keres itt megnyilatkozást. Primitív formában és szűk élménylehetőségekhez járó témakörben. Csakis ennyiben népi, illetve paraszti. Ha út nyílik nekik, ezek mind eltávolodnak s csak azok térnek vissza a népükhöz, akik keresztülhaladva az egész kultúr hagyományon, otthon, az elhagyott népben találják meg az igazi kifejezésformát, a mondanivaló és a kifejezés azonosságát. Ez egyelőre olyan ritka dolog, hogy inkább óhaj, mint valóság.

Zenéje, dalai

Az alföldi parasztság — ez tény — nem muzikális nép. Alig van harmóniaérzéke. A használatos hangszerek is primitívek. A legnépszerűbb a furulya és a tambura. A hábon előtt terjedőben volt a hegedű, a harmonika és mindenféle fúvóhangszerek. De ezek sem igazi zenekedvelés céljából, hanem csak mint szórakoztató eszközök. A

magyar paraszt nemigen muzsikált, helyette a cigány húzta, az egészen szegények, a tanyai cselédek és a falu-kültelki földmunkások, akiknek cigányra nem jut, tamburaszó mellett táncolnak jés mulatnak még ma is. Gramofonjuk és rádiójuk többnyire csak az uraknak és boltosodnak van, esetleg egy-két nagygazdának. Őszintén szólva, a komoly, nehéz életű öreg parasztok meg is vetik a zenét, haszontalanságnak tartják és csak olyankor adják át magukat neki, amikor italosak. Van erre egy közmondás: „Józan *fejfel* nehéz bolondnak lenni.“ Ez kifejezi azt a felfogásukat, hogy zene, dal, tánc könnyelműség, bolondság. Persze csak az öregeknél, mert a fiatalok annál nagyobb bolondjai. Ez viszont igazolja azt, hogy a zené, mint tudatfeloldó művészet csak másodrangú művészet és hogy a benne megnyilatkozó esztétikai érték nem csupán esztétikai érték, hanem bizonyos biológiai célú, fiziológiai ingereket kiváltó mozgásritmus is. Szóval nem a tudatos ember tudatos művészete. A kemény-életben szigorú életelvekkel élő parasztok haragszanak rá, muri „*megbolondítja*“ az embert. Az igazán kulturált és reális látású emberek pedig szembeszállnak a felelőtlen és elgyávító hatással, ami a polgári zenéből árad, illetve úrrá igyekeznek lenni rajta, hogy szabályozhatóvá tegyék.

Dalolni még úgy sem tud. Dalai az ordítás és dudolás szélsőségeiben rekednek meg. Ez azért van, mert az alföldi paraszt, úgy, mint egyéb téren, vagy még jobban — zeneileg teljesen elmaradott. Nincs hangkultúrája. Éppen ezért sem az elvont magasabbrendű *irodalmas* zenét, sem a műdalokat, de még ennek utánzásából és eltorzításából keletkezett városi aszfaltzenét sem bírja.

Azonban — mondhatják rá — a többi keleti parasztnépek, lengyelek, oroszok, szerbek, románok — a csehekről nem beszélek, mert az régi,

zenei kultúrnép, — zeneileg szintén teljesen elmaradtak, mégis tudnak dalolni. Ahol három-négy szláv paraszt összejön, ott kész egy énekkar. Ez szinte közhely. Célszerű volna szakembereket részletesebben megkérdezni és ilyen szempontokból kiindulva ennek okát feltárni. Én itt — egyelőre fenntartással — azt az okot adom, hogy a LnešiJpl-túra és a felső kultúra sehol sem szakad olyan igazán széjjel, mint a magyaroknál. Azok a népek, ha idegenek is voltak az uraiktól, de az egyházon keresztül épen az egyháznak a zenére fektetett uralmi szempontjainál fogva, jobban érintkezettek a kultúrával, mint a még ma is pogány és félnomád magyarok. Viszont ezek a népek egyáltalán nem-neveltek polgárságot, tehát a népi kultúra valóban, népi volt. A főuraik épen, mert még a miénkénél is idegenebbek, nyugatrajongóbbak voltak, még jobban elszakadtak a néptől. Nem raktak a polgárokon keresztül a parasztjaikra egy torz, álnemzeti kultúrát, mint a mieink az utóbbi évtizedekben. Viszont amikor ott is ébredezett a nemzeti kultúra, a polgárság híján a parasztra épült s így csakis paraszti lehetett. Ugyanaz a népi-paraszti-nemzeti azonosulás, ami nálunk 48-ban Petőfiékkel kezdődött és már-már megtalálta a népet, de amelyet az osztrák abszolutizmus később meg a kapitalista sajtószellem visszaszorított, önáluk egy későbbi tudatos nemzeti korszakban érkezettel. Náluk is persze, csak az irodalomban tett egy-két lépést, de a zenében egyet sem. Most csinálják már Bartókék és Kodályék, amit 48-ban kellett volna. De most már késő, mert a magyar paraszt annyira sem ismeri a zenét, mint régebben. Ma már az aszfaltzenén épül.

A háború utáni parasztnyomorúságban és kenyérgondos szigorú életben még a hangszerek használata is kivesz. Nem tamburáznak a legények, harmonikára és tárogatóra sem tudnak félre-

tenni néhány pengőt, mint a háború előtt, így még mindig folytatódik a kapitalizmussal természetesen terjedő idegen szellemi felépítmény importálása, ami nem volna baj, de nem alakítja át evg tudatos belső zenekultúra. Hogy Bartókék-Kodályék azt csinálják-e» amire én gondolok, azt persze nem tudom, csak gyanakszom, hogy nem egészen. Főleg azért, mert nem ismerek a működésük mögött egy határozottan kollektív szociológiai álláspontot.

Egyébként azt állítani, hogy a magyar parasztnak egyáltalán nem volna harmóniaérzéke, mégsem lehet. Mostani daíolni-nemtudása azért van, mert eljutottak ugyan hozzá a hangszerre csinált szabályos építésű és hangszerelésű nyugati dalok, de nem tanították meg dalolni őket. Száját igazi dalait, különösen a teljesen szájonkeltje^feljebb^ pikulára és tamburára alkalmas pásztor, kariaszT stb. dalokat, de még néhány régi népdalrls“el tucT~ énekelni, ordítás, erőlködés és belerogyás nélkül. És el tud énekelni néhány egyszerű református zsoltárt is. Vagyis nem az a baj, liogy nincs h&r^ móniaérzéke, hanem az, hogy nincs meŁ SL kontak-tusa a zenei imperializmus hódító elemeivel. A városi munkásság ä dalegyeletekben már megtanult énekelni, viszont egészen megadta magát ennek a zenei imperializmusnak. Most a paraszton a sor.

Színművészete

Egészen egyszerűen semmi sincs. Az igazi parasztság nem is szereti, lenézi a színészkedést Az idétlen műkedvelősködés, mely majd minden faluban, sőt a tanyákon is folyik, nem bizonyít semmit. Ezt nem a parasztnak csinálják, hanem az iparosok és az urak. A parasztnak eszébe sem jutna, ha naiv papok, jegvzők, tanítók és ipartestületi elnökök a fejükbe nem vennék, hogy ők pe-

dig terjeszteni fogják a „*kultúrát*“. Értéktelen kispolgári sznobizmus ez tetőtől talpig és semmi művészet nem sül ki belőle. Az öreg parasztok haragszanak is érte, szívesen kirúgnák a faluból az ilyen kulturaterjesztőket. Az egészben az a rossz, hogy vannak lelkes emberek, akik egészen elmélyülnek ebbe a hamis színészkedésbe és minden energiájukat és intelligenciájukat erre pazarolják. Holott az igazi parasztnak a testi erőt és ügyességet bemutató cirkusz — ha már mindenképen szórakozásról és látványosságról van szó — sokkal jobban tetszik. És ebben igaza is van. Csakhogy a tanítóknak a fejükben van „a *nemzet napszámosa*“ gyönyörű jelzője.

Irodalma természetesen szintén nincs. Ami az alföldi parasztról szól, azt csak róluk írták, de nem ők írták. A népdalok egyrészének a szövege határozottan népi eredetű, de nehéz kideríteni, hogy melyik. Jellemzőjük a természetesség, a póz és retorika, sőt pátosznélküli egyszerűség. Ami szentimentális, azt már az Ányos Lacik írták. A mesékben, hogy melyik magyar-, illetve alföldi-paraszt, szintén nehéz kideríteni. A jó mesélők a fonókban mindig alakították, gyúrták a motívumokat és az alakokat, de, hogy ezek a motívumok mennyiben alföldi-paraszt eredetűek, avagy a Szármát és a középázsiai síkságról kerültek ide, az szinte kideríthetetlen. Számomra nem is fontos. A parasztnépeknek vannak azonos és különböző tulajdonságaik, aki nem faji vagy politikai szemmel nézi őket, annak csak az igazi valóság a fontos. Egy nép tényleges belső értékét nem rontja le, ha nem volt saját kulturális múltja. Ha nem volt, hát lesz.

A tánca, mint minden keleti népé, ősi eredetű, spontán fejlődött, de már haladottabb — individuális, egyéni jellegű, nem olyan kollektív — mint a szlávok és románok körtánca. A magyar csárdásban, egyfelől elvont erotika, a fajfenntartás, a párválasztás szempontja jelentkezik: másfelől meg az egyéniség dokumentációja, ami már a mozgásban is érvényesíti külön egyéni létét.

Kifejezett erotika, mint a nyugati táncokban, nincs benne. A tánc csak a mozgás bátorságában, merészségében, gyorsaságában, tehát mechanikai és dinamikai értékekben különbözik. Ami elvont erotika meghúzódik benne, az olyan ízléses és finom, hogy alig észrevehető. Minden esetre nem pornografikus jellegű, mint a modern táncoké, egyszerűen a magyar csárdás még csak tánc a maga ősi jelentésében. Az életöröm kifejezése mozgásban, semmi más. Annak dacára, hogy megjelenési formájában már individuális, mert párosán járják.

A többi táncokkal szemben jellemző, szinte egyedülálló az alföldi paraszt viselkedése. A régebbi úri táncok: polka, mazurka, a polgári valcerrek, bosztonok és a kitalált új magyar táncok: körmagyar, sormagyar, sohasem tudták igazán meghódítani. Nem volt rá szüksége, nem csinált belőle mesterséget és kiélési formát. Csak egy bizonyos társadalmi-sznobizmus, amely a városokban szolgáló lányokon, katonákon és a falukon kujtorgó táncmestereken lehatolt *hozzá*, vétette át vele ezeket. De ha *igazán* mulatni akart, akkor a csárdásra kerítette a sort. Nem a raffinéiákra, hanem táncra, nem tetszelgő finomkodásra, hanem tomboló mozgásra.

De még jellemzőbb a mostani modern táncok-

kal szemben való viselkedése. A falusi tánciskolákban one-steppet, fox-trott, tangót tanítanak, de nézze meg bárki az igazi parasztleányok és lányok táncát, azokét, akiket a városi aszfaltkultúra még nem járt át és mondja meg, hogy ezeknek a földnehéz parasztnak nincs mozgáskultúrájuk. Ezek a táncok a városi embernek alkalmat adnak erotikus merészségekre, gimnasztikai bravúrokra, parasztnak viszont arra, hogy a mozgásban való mértékletességüket, a groteszktól való irtózásukat erotikával szembeni szemérmességüket és fegyelműket bizonyítsák. A munkás-parasztnak (azért hangsúlyozom, hogy munkás, mert a nem-munkás — trópusi — parasztnál a szekszuális kérdés ép olyan központi életprobléma mint itt az úri-polgári osztálynak) a fajfenntartás eszközei és módjai nem elsőrendű fontosságúak. Az erotikát, szemben az unalmukban túlerotizált polgárokkal, leszorítják jól a létfenntartás -egyéb dolgai mögé. Épen mert a fajfenntartás fontossága csak fiatal, legénykori életük néhány esztendejében kerül előtérbe, így fejlődik ki az egész parasztságban evg nagyfokú és szinte ösztönös szemérmesség, amely az erotika tényleges leértékelt helyzetének felel meg. Vagyis azért szegyeinek az erotikából nagy ügyet csinálni, mert az gyerekes, fiatalos dolog, afféle *bolondság*, mint a zene. Egyáltalán nem vallásos ízű szégyen ez. Természetesen ezt azok a parasztnak mondják leginkább, akiknek a nemi élete rendes, szabályozott.

Ez az ösztönös szemérmesség, mint kialakult közizlés kényszeríti a paraszt-fiatalokat hogy a saját osztályukban érvényes határok között maradjanak. Aki kívül lép, aki a merészségével tüntet, azt megbüntetik, megbámulás helyett kinevetik és gratuláció helyett a lábujjára lépnek Van bizonyos terror a kollektivitásban, amely eltapossa

az egyén sznobisztikus hajlamait. Persze ez csak ott érvényes, ahol az igazi parasztok teljesen maguk között mulatnak. De még a parasztoknak is csak azon részére érvényes ez, amelyik nincs elpolgárosodva. A zongorás, díszbutoros polgár-parasztok már ha mulatnak is, csak egymás között, vagy urakkal vegyest és ezt polgári képmutatás, idéetlen udvariaskodások között végzik. Hogy a tekintélyük emiatt, amire a mindennapi életben szükségük van, ne csorbuljon, ne váljanak a nép előtt nevetségessé, elbújnak a házaikba. Odaviszik a cigányt és ott dibolnak a világ előtt elzárva. Az igazi paraszt viszont, még ha van is otthon bora, jobb szeret a kocsmába társaságba menni. Kol- / lektív ösztönei hajtják oda. Igaz, hogy néha rossz (vége van ennek a társas mulatozásnak, de ennek már nem ő az oka, hanem az alkohol. Ma már a kocsmá az ősi vadásztorok, pásztorlakomák és paraszti termésünnepek helyettesítője.

A magyar paraszt tánca éppen azért erotikamentes, mert társas, férfias eredetű. A természetetté vált szemérmesség és a finom ízlés okozza, hogy a parasztok finomabban, groteszk és undorító, nem is erotikus, hanem pornografikus mozdulatok nélkül táncolják még az ilyen túlmodern táncokat is.

Öltözködése

Ugyanilyen természetes, tájhoz, munkamódszerhez és nomád paraszti lelkiséghez illő a ruházódása is. Már az anyagban is elütő a polgár és a szolgajobbágy népektől. Egyszerű, de észszerű. A tájhoz, az időjáráshoz és a társadalmi helyzethez illő. Nyáron szellős, könnyű ruhában, ingben-gatyában járnak a férfiak, de a nők sem fullasztották magukat vastag ruhacsomókba, mint a más-

vidékiek. Télen meg a sárhoz, hóhoz, fagyhoz megtelelő hosszúszerű csizmában, birkabőr sapkában, bekecsben és nadrágban járnak. Általában a nomád eredetű bőrruházkodás még ma sem ment ki teljesen a divatból. A háború után a gyapjú, illetve a birkakonjunktúra visszahozta a bekecs és a fehérkucsma viseletet. A polgári kultúra időnként vissza-vissza szoritja ezt a természetes viseletet, de aztán a régi bőrruházkodás más-más formában mindig visszatér. A szövetekből, a posztókból is durva, de tartós anyagot szeretik. Persze ma már nem igen találják meg, pénzük sincs rá.

A férfiöltözet formája egyébként évszázadok óta nem sokat változott.

De még jobban érvényesül ez a természetes ízlés és tartózkodás a színekben. Az Alföld legtöbb helyén igen kevés szín van használatban. Azok is egyszerű és határozott színek. Fehér, fekete, sötét, barna, kék a leginkább használtak, különösen a szegény szíkvideki ridegparasztoknál. A dunántúli és felvidéki *színes* parasztruházkodás, amin a pesti új ságírók oly nagyon lelkesednek, egyenesen ellenszenves itt, mert *cifra*. A tarka ruhát *cigányosnak* mondják. Rikítóan feltűnő, ordító színekkel, furcsa virágokkal díszített női ruhák meg a legények nyomán, akik katona vagy vándormunkás voltukban a nyilvános házakban itt-ott megfordultak, azzal a kifejező szóval jelölik, hogy *kurvás*. Minthogy csábítás a célja.

De nemcsak a tarkaság ízléstelenség, hanem a korszerűtlen öltözködés is. A világos színek, fehér, rózsaszín, sárga, krém stb. csak a lányok számára van, de azoknak sem tarkán felvegvítve, hanem ízlésesen lehetőleg egyszínben vagy rokon vegyületben. Menyecskek, csak addig használhatnak világos színeket, amíg leánykori ruháik le nem nyúnek. De még sokszor addig sem. Ettől kezdve kék és a barna szín az uralkodók, különösen öreg

korukra, mert a kiterjedt rokonság közül sokan hálnak meg és az ajándék gyászkendők, módosabbaknál gyászruhák révén a sötétbarna és a fekete lesz az egyedül viselt szín. Ez általános szabály, ettől eltérni erkölcsstelenység. Még az özvegyekre is kötelező a színekben való mérséklet, legfeljebb csak a csinosságot, a divathoz való — de csak formában és minőségben — alkalmazkodást nézik el.

Amint láthatjuk, az öltözködés nem biológiai-ellenes, annak dacára, hogy nem pillangósán rikító és nem tarka, mint a mezők virágai. Ellenkezőleg, ez a paraszti öltözködés épen azért igazán biológiai, mert az élet természetes lefolyásához alkalmazkodik. Ebből a szempontból magasan fellette áll a városi-uri-polgári osztályok észszerűtlen, inkább csak fiziológiai: nemi élvezetre csábító — célt túlhangsúlyozó s épen ezért az egyensúlyt eltévesztő öltözködésnek. Hiszen a fehérbe öltözött és kikészített ötvenéves nő egyrészt nevetséges, másrészt, mert fiatalabb nők egykorú férfitársaságainak elcsábítására törekszik, faji és társadalmi szempontból egyaránt ártalmas és antiszociális. A természet nagyjából egyforma arányban szüli a férfit és a nőt és a nemi érzésnek megfelelő időpontban kell találkozniok. Mindaz, ami ezt akadályozza, fajilag, tehát társadalmilag ártalmas és erkölcsstelen. Az erkölcs társadalmi érték, mindaz, ami társadalomellenes, erkölcsstelen is.

De nemcsak a színben van meg ez a józan természetszerűség, hanem a divat formai változásaival szemben is. Az alföldi parasztság sohasem vette úgy át az úri-polgári divatot mint a Felvidék, Erdély, Dunántúl parasztsága, amelyek egy-egy korszakban a társadalmi sznobizmus útján átvették az uraktól a nyugati divatot, s *aztán*, mert a polgári fejlődésük a megmerevedett feudalizmus miatt elakadt, megmerevedtek benne. Ma már közhely, hogy a palócok, sárköziek, baranyaiak ruhája

egyáltalán nem magyar, főleg nem parasztdivat.

Az Alföld legtöbb vidékén a krinolinszerű bokorugró egyszerű nevetség tárgya anélkül, hogy annak ízléstelenségét, esztétika és biológiaellenességét tudatosan ismernék. Hogy ebből mennyi a józan természetesség, az urak utánzásától irtózó paraszti osztályöntudat és mennyi a táji adottságokból kialakult szokásizlés, azt nem keresem. Egy bizonyos, hogy a már felsorolt alakító eszközök közt a legnagyobb fontossága a tájnak van. Sivatagi táj, nehéz élet, ennek megfelelő embereket és jellemeket alakítanak, ha évszázadokon át váltó; zatlanul marad az emberállomány és a társadalmi helyzet.

Magától értetődik, hogy a hegyvidék köves, kavicsos útjain megfelelő polgári-úri divat nem felelt meg a por és sárfészek Alföldön. Nyűgös volt, túlsók munkába került a tisztán tartása. Ha itt-ott be is hozták felvidéki telepések ezt a divatot, de lassanként, különösen a sík vidéken visszaalakult a tehetséges formákhoz. Sok minden ok játszhatott itt közre, amelyek közt bizonyára az is jelentős, hogy ennek a fél-nomád népnek a ruhái, mint a világon mindenütt a bőr- és nyersvászoruhák, nem voltak alkalmasak a divat krinolinos eltorzulásaihoz. Ridegparaszt öntudatuk is visszattartotta őket az utánzástól. Különben még ma is ez a kissé lompos női ruházatkodás van használatban egész Kelet-Európában, Közép- és Észak-Ázsiában.

Hogy nem zárkózik el teljesen az újításokkal szemben, arra jellemző és ma már pontosan megfigyelhető a mostani modern formákkal szemben való viselkedése. A háború előtti földetseprő, polgári ruházatkodást átvette, de magához és a tájhoz alakította. A régebbi rövidebb és természetesebb parasztszoknyák nyúltak-nyúltak, de azért nem separték a földet és nem ragadtak a sárba. Ami

persze természetes. Amikor a városi ruhák a háború után kezdtek rövidülni, akkor az alföldi parasztlányoké is rövidült, — csak a lányoké, az asszonyok számára nincs divat — de ezt is csak bizonyos határig. Itt-ott egy-egy merész szolgálónál, vagy a ruháiból kinőtt szegény lánykánál lehetett látni ízléstelenül rövid ruhát, a nagy többség megmaradt a legízlésesebb fokon: t. i. csak az alsó lábszár domborulatáig engedte fel a ruhát. Nevetéséges elfogultság volna azt állítani, hogy itt határozott ízlésről van szó, avagy éppen mesterkéltszámitásról. Nem, csak az a tartózkodás, amely a parasztot minden téren jellemzi itt is érvényesült minden kiszámítás nélkül. Ez a tartózkodás, ez a szinte ösztönös ízlés tudja minden számítás nélkül, — éppen mert a paraszt fiatalságnak van formaérzéke és faji ideáltípusa — hogy a nőn akkor áll legjobban a ruha, ha csípődomiborodása az alsó lábszár kifelé domborodásával egyensúlyban tartja a ruhát, így nemcsak a ruha mozgásának, hanem a test mozdulatainak is sajátos finomságot, bájt kölcsönöz és egyben biológiai célját is kitűnően szolgálja, mert a formák és a mozgás érvényrejuttatásával nem a ruhát állítja a nemi partner elé, hanem a testet. Nem csapja be a nemi partner, mint a mindig ravasz úri öltözék, vagy akár, az esztétikaellenes, bokorugrós darázsderekű divat. Az a jelző, hogy *takaros*, többet jelent, min/*sikkes*, *elegáns*, mert nemcsak öltözködési, hanem biológiai egyensúlyt is jelent. A színekben és formákban való egészséges egyszerűség szinte a görögös esztétikai kultúrát, faji eugenetikai ideáltípus kialakulását teszi lehetővé. A szép itt már nemcsak arcban szépet, vagy mozgásban kecseset jelent, hanem biológiai egyensúlyt. Természetesen ebben igazi finom, nem rafinált, hanem egészséges erotika is van pornográf túlzások nélkül.

Sajnos, ez ma már alig érvényesül. A szigorú osztálytagozódás megrontja ezt az egyensúlyt. A nagyon *gazdagok* úri sznobizmusa épúgy ellensége, mint a nagyon szegények testi és ruházkodásbéli nyomorúsága.

Érdekes azért az egész ridegparaszt falvakban, hogy most, amikor a polgári nők ruhája meg^ginife hosszú, de, hogy mennél ízléstelenebb lehessen, hát túlszűk kezd lenni, hogyan érvényesül ez a paraszti ruházkodásban. A szabók ugyan falun is divatlap után dolgoznak, meg *azután a* mesteremberek is az úridivatot akarják utánozni, de a lányok az akaratukat mégis keresztülviszik. Addig nyűgösködnek a szabókon, hogy legyen ugyan divatos, de ne nagyon hosszú és ne nagyon szűk, hogy végül is kialakítják a saját divatjukat. Ezek a lányok nagyon is jól érzik, hogy ha a szűk ruha még hosszú is, nem lehet benne szabadon mozogni, pláne dolgozni, viszont azt is, hogy ezek a lenge szövetek, ha túlérnek az alsólábszár hajlásán, elvesztik a tartó erejüket és csajhosak lesznek. Ez a legízléstelenebb öltözködés. Egy paraszdány, aki ad magára valamit, csajhős, csámpás, csüngősruhájú nem lehet. Csajhos nem *ugyanaz*, mint amit az előbb lomposnak mondtam. Lompos csak a test szabadságát jelenti és ez egészséges. Viszont a túlszűk ruhát meg azért nem szeretik, mert az megszorítja a csípőt és a far mozgásának nem erotikái bájt, hanem szekszuális vonzást ad. Ezt ők szégyelik, mert a legények kinevetik, sőt hallhatóan megszólják, hogy „*de nagyon mozog a fara, megkívánt át ja magát*“, stb.

Ugyanolyan akadályai voltak a túlrövid ruhának is. Azt ugyan nem lehet mondani, hogy a parasztlányok tudták volna, hogy térdeik legtöbbszörnek nem oly ideális hajlatú és kötésű (gondoljunk az iksz és a görbe lábakra), hogy élvezet volna

nézni és dicsőség mutogatni, de bizonyára ösztönösen érezték. Főleg azonban azért nem terjedhetett el a túlrövid ruha, mert a répaegyesítésben, kapálásban, marokszedésben, stb. hajladozó parasztlányokból olyat mutatott, amit nem illik mutogatni. A tréfás kedvű öregebb parasztok meg is mondták a rövidruhás lányoknak, hogy „*az istenit a ruhádnak, de rövid. Az ember elvágja a lábát miatta, mert nem a rendet nézi, hanem azt, amit ott lát.*“

Így alakult ki a szolgaság, tehát sznobizmusmentes paraszt természetes ízléséből a táj és munkamódszerek egységéből egy olyan viselet, amely egészséges, ízléses és emellett meg van benne a biológiai célhoz szükséges esztétikai értékű erotika is. Az Alföld az egyedüli magyar vidék, ahol 'túlzás és időtlen konzervatív gátlások nélkül érvényesül a paraszti ízlés. Az az igazi egészséges nép, amely mindent 'befogad, ami az ő életéhez és tájához észszerű, de mindent a maga képére alakít. Sajnos, ismétlem, a kapitalista aszfaltkultúra és az elnyomó feudalizmus miatt ez az alföldi erő bomlodozóban van.

Ugyanilyen egészséges ízlés nyilvánul meg a lábbeli viselésében is. A túl magas sarok itt sohasem terjedt el, még a régi takaros asszonycsizmák sarka is mérsékelt volt. Megint csak azért, mert a sok minden egyéb mellett a tájjal nem fért össze. A magas és hegyes sarok nem felel meg a sárban. Azután meg a nyáron mezítláb járó embernek nehezebb esik a járás a magas lábbeliben. Hogy a parasztlánvok tudják, hogy a magas sarok ízléstelen, mert hátralendíti a csípőt és túl erotikus hangsúlyozást ad a medencének, az persze nem valószínű. Ellenben ösztönösen érezték ezt. A legények különben, akiknek, amint már mondtam, csakúgy, mint a lányoknak nem nevelt esztétikai

tudásuk, hanem táji és faji ideáltípusuk van. ki is gúnyolják a lányt, akinek nagyon hátraáll és kidomborodik a fara. Úgy jellemzik, hogy „*rá lehetne ülni*“. Igazuk is van. A természetes állás a sarkonállás, az az igazi emberi forma. A szekszuális vonzással bíró testrészek kidomborítása, az unalmában túlerotizált úri-polgári nép tulajdonsága. A parasztoknál viszont, akiknek az életszemléletében a nemi kérdés másodrendű szerepet játszik, ellenszenves az a nő, aki minden pillanatban arra figyelmezteti a férfit, hogy ő nemi lény és hogy neki mije van.

Ami még jellemző az alföldi népre, az a sok ágynemű. Ez persze a libatartással függ össze. Az ágynemű az a tőketartalék, ami a városi embereknek ékszerekben és a ruhákban van. A módosabbaknál ez a kelengye, a szegényeknél a zálogházat pótolja. Amikor jönnek a bajok, betegség, keresztelő, árverés, stb., akkor egy-két párna tollat eladnak a tollaszsidónak. Ujabban a földmunkáságnál már a téli és tavaszi nehéz napokban a kenyeret is ezzel pótolják, akiknek még van. Rövidesen azonban már nem lesz és a földmunkás lakásokból kivesszük a magasra felvetett ágyak.

Az ékszerhasználat eléggé el van terjedve a polgárosodó parasztoknál, ahol minden úri ékszer feltalálható, meglehetősen ízléstelenül és szokatlanul alkalmazva, különösen a katolikus falvakban, ahol az amulettek használata révén már a nyaklánc, vagy az utálatos „kaláris“ is divat. Már csak a református szegény-parasztok az igazán puritánok. Nekik nincs több, mint egy jegygyűrűjük s e? ,tleg az asszonyoknak, lányoknak egy-egy fülbevaló. Ezt a fülbevalót, hacsak lehet, kiereszkolják az asszonyok a lánygyerek számára.

Természetes, hogy az alföldi parasztság soha-

sem volt igazán ékszerviselő nép. Már akár a középázsiai, akár a Szármát síkságról valók vagyunk is, mindenesetre keveredéseink jórészt onnan valók, s ezekre a népeknek sohasem volt nagy Öltözködési, de főleg nem volt ékszerkultúrájuk. A vidék nemesfémekben nemhogy szegény, de kiaknázatlan volt. így csak zsákmányolt és kereskedelmi úton szerzett ékszerekről lehetett szó. Igaz, hogy a szlávok az egyház útján átvették, ha nem is az igazi, hanem a giccses ékszeruitánzatokat, de csak az utóbbi évszázadokban.

Mi magyarok itt az Alföldön fémekben szegény tájra kerültünk, ezért maradtunk puritánok. Ami beszivárgott, az az urakon, szolgálíkon, a polgárokon és a katolikus papokon keresztül jutott be. Meg aztán cigányok, örmények, zsidók, külföldről betelepült iparosok terjesztették. Maguk a férfiak nem sokba nézik az egészséget. Ha legénykorukban be is dülnek a női szeszélynek, de később megvetik az ékszert. Haszonítalan csecsebecsének tartják. A ridegparaszti materializmus megveti és lenézi azt, ami nem az élet közvetlen fenntartásához szükséges. Neki csak a munka, a termény, az ennivaló és a komoly ruha a szükséges dolog, a többi haszontalanság.

Ezeken a vidékeken aztán nincs is más ékszer, mint a jegyajándék. Ez is csak mostanában terjedt el. Régebben a jegyváltásnál a lánynak kendőt, a legénynek inget vettek, most gyűrű és zsebóra van inkább divatban. Persze ez jó üzlet az ékszerészeknek, merít a tudatlan parasztfiatalok jó vevők. Silány bazárórákat adnak el nagy pénzért, amely nem sokáig jár és nagyon sok esetben már az első gyerek kezébe játéknak kerül. Nincs is rá nagy szükség. A paraszt ember a naphoz és a háshoz, meg a munkakörülményeihez igazodik. A földmunkások számára meg van óra a munkaadónál. Nem is lehet a mezei munkában órá, ékszert

viselni, mert elvész és tönkremegy. Kényeskedésre van is egy jó megállapítás, amely így szól, hogy „*nem esik le az aranygyűrű az ujjadról*“. Ez arra szól, ha valaki irtózik a piszkos és nehéz munkától Ujabban persze már a szegénység rákényszeríti a földmunkásokat, hogy a jegygyűrűt is eladják, kell kenyérre, polentára meg a gyerekükre.

Ugyanilyen, vagy még szigorúbb felfogásuk van minden bútor- és gyermekjáték csecsebecsével szemben. Haszontalanságnak minősítik s nincs is másik nép, mely olyan kevés játékot vásárolna, mint az alföldi paraszt. „*Csináljanak maguknak!*“ — ez a jelszó, ami helyes is. Mert tényleg csinálnak is, hisz Petőfi is vesszőparipán lovagolt fűzfásípot fűjva. Ezek sokkal célszerűbbek, mint a gyári játékok, mert az életrealitást fejlesztik. '

A szépítőszerek használata még egyáltalán nincs elterjedve. Ami itt-ott be is furakodik a szolgálókon és az iparos lányokon keresztül, az is valahogy megszeli. A falvakban még nincsenek lisztesképű, pirosszájú nők, nemhogy a parasztok, de még az intelligencia női között sem. Tiszteségére legyen mondva a magyar származású középosztálynak, — egyébre úgy sem lehet mondani — ebben az egyben van komoly ellenálló ereje a nyugati szokásokkal szemben, mert nemhogy a falusi, de még a városi magyar nők is tartózkodnak az ízléstelen festékhasználatától. Amit mégis látunk, az a kispolgárok egy része és főleg a már nem rituális zsidók, meg az úgynevezett munkárisztokrácia. Ugyanazok, akik a mozikat, színházakat megtöltik s akik a silány vásári irodalmat, meg a bulvárlapot fenntartják.

Járás, mozgás, gesztusok

A járásuk a leggyarlóbb. Lomha, nehézkes, a lányoknál libaszerű. Ez a táj, a munkamódszer, a nehéz élet és az esztétikai tapasztalatlanság következménye. A fiúk és a lányok ennek ellenére, habár csak ifjúságuk néhány esztendejére is, igyekeznek ellenezegülni ennek a lomposágnak. És akiknek sikerül, azoknak természetes lesz a járásuk, sokkal természetesebb, mint a városiaké, akiké, különösen a nőké, egyenesen utálaitos, ellenszenvesen affektált, pipiskedő, színészkedő. Ettől már különb a paraszti libaszerű járás is.

Minden egyéb mozgásban, arcjátékban, gesztusokban még majdnem teljesen természetes és egészséges ízlésű. Minden gesztusuk spontán, a helyhez, időhöz, esethez illő, aki ezt eltéveszti, a többi kineveti. Kéz- és arcjátékban, ami affektáció már található itt-ott, az a műkedvelő színházosdiknak és a moziknak a hatása.

A nevelés

Tulajdonképen alig van. Az állami, óvodai és iskolai nevelésről nem beszélek. Az eléggé ismert, különben is kevés jelentősége van. Az alföldi parasztság gyerekei az utcán és vályoggödrökben nevelődnek. Épen ezért a szülők és a gyerekek között a viszony nem is jó. A gyermekeknek ép oly ellenségei a jó szülők, mint a szigorúak, ha visszatartják őket a gyermekek közösségétől. Polgári nevelés kevés helyen, ott is csak egyes módosabb, vagy egykés családoknál, esetleg állami alkalmazottaknál van meg. A legtöbb paraszt nem törődik az iskolai eredménnyel. Hogy jó-e vagy nem a gyerek bizonyítványa, az kicsit jelent a lóhajtásban, kaszálásban, kapálásban, répa egyesítésben, A legjobban szeretnék, ha a gyerek csak akkor

menne iskolába, amikor otthon nincs rá szükség. De a gyerekek sem szokják meg soha az iskolának a pedagógiai, hanem csak a játékos kollektív szellemét. A tananyagot azon módon elfelejtik, majd férfikorukban, amikor szükségük lesz a számolásra, újból meg kell tanulmuk. A közbeeső tanítások, az ismétlő iskolák és a levante intézmény próbálnak ezen segíteni, egyelőre kevés eredménnyel. Ugyanilyen a népművelő bizottságok munkája is. Vagy nem hallgatják a parasztok, vagy nem hisznek az előadóknak. De a legáltalánosabb eset az, hogy nem mennek felé sem, nem érdekli őket. Minden, ami az uraktól jön, vagy az államtól, már előre gyanús neki s még a nyilvánvaló dolgokat se nagyon hiszik. Nem hiszik el, hogy az urakat annyira megszállta a jóakarát, ravaszságot sejtenek megette. Meg aztán, akik előadnak és amit előadnak, azok se korszerűek. De súlyosabbak ennél a parasztság testi nevelésénél elkövetett hibák. A paraszti kevélység érvényesül ebben is, meg az öregek munkagőgje, akik ifjúkori szenvedéseikre hivatkozva, kegyetlen és oktalan strapának vetik alá sokszor nem is muszájból, csak fegyelmezés és szoktatási szempontból a serdületlen fiúkat és lányokat. Az az alapelv „*hadd szokja meg a munkát*“, meg „*fiatal a' bírja a*“ „*neked még nincs csont a derekadban*“, „*fiatal embert ha este agyonütik, reggelre feltámad*“, stb. Amiből az sül ki, hogy a fiatal fiúkat ez a hajsza, a szülői belátás hiánya meg-megerőlteti, minden új munka és új betanulás testnyomorító izomlázal jár. Különösen kínos a napszámosgy gyerekek élete. Míg a szabad gazdálkodó fiatalok számíthatnak, ha a nem az apa, de az anya jóindulatára és a lázadás is lehetséges, kibúvók is vannak, addig a szegény napszámos és cselédgyerekeket az intézők és felügyelők nagyobb, erősebb, tapasztaltabb munkások közé állítják. Hogy ez testileg és

lelkileg milyen zsarnokságot, megalázást és testi nyomorúságot jelent, azt igazán csak az értheti meg, aki maga is próbálta. Minden virtusnak, minden ugratásnak, minden trágár, vagy durván megértető munkatréfának, a kerülők barbár hajszájának ki vannak téve ezek a szegény gyerekek. Nem csoda, ha testileg csenevésszé, lelkileg vásott emberekké fejlődnek ebben az életben. A kapitalizmus gyilkos erkölcstelensége sehol sem érvényesül jobban, mint itt.

A fiatalok öltözködését azzal a feltevéssel ütük el, „*hogy nekik még meleg a vérük*“ és így sokat szenvednek a hidegtől is. Ha ez edzés jellegű volna, nem ártana, de mert rendszertelen, sokszor nehéz munkákkal van kapcsolatban, veszélyes. Ezért van annyi beteg fiatal a falvakban.

Szokások

Amint a nyelvről szóló fejezetben jeleztem, udvariassági szólásformáik nincsenek, udvariaskodni nem is igen tudnak. Amit az urakkal szemben mutat, az nem igazi, nem szívből jön. Viszont ami szívből jön, azt meg nem szokta kibeszélni, nem érzélgős. Jellemző, hogyha nem egészen idegennel van szemben, a kapott és kölcsönként dolgokat egy kis viszolygással köszöni meg. Az is szégyenkezve mondja, akinek megköszönni kell s az is, akinek szól. Ezalól van egy nagyon használatos kibúvó, az, hogy „*majd el is felejtettem megköszönni*“. És ez nagyon helyes. A megköszönés úrszolga viszonyt fejez ki, egyenrangú, szabad embereknek nincs értelme hálálkodni. A segítség emberi kötelesség és aki köszönetet vár érte, már meg is fizetett magának erkölcsi javakkal. Nem lehet mondani, hogy ez ebből a meggondolásból eredne, sőt általánosan terjed a hálálkodás antiszociális divatja, de az ősi kollektív ösztönnek a

maradványai ezekben a jelekben még fellelhetők.

Családi életéből is hiányzik a képmutatás. Veszekedéseik nem veszik fel azt a túludvarias, idegen hangot, mint az uraké, akik a békességben tegeznek egymást, a haragban magázzák. A parasztnál ez fordítva van.

A csókolózás — különösen a református falvakban — nem annyira a szeretet, mint inkább az anyai érzés és a szerelem jele. Nemcsak a testvérek nem igen csókolóznak össze, de még a szülők csókolózása is ritka, csak nagyobb búcsúzások alkalmával történik meg. Az is mértékkel és szégyenlősen ügyetlenül. Ujabban a lányok és a fiatal asszonyok rákapnak az utcán való összecsokolózásra, de az, amit a városi ember tesz, hogyha félórára leszalad az utcára, akkor is sorbacsókolja a családját, egyenesen nevetséges neki. Hiszen az alföldi földmunkás elmegy hétszámra, sőt hónapszámra dolgozni és azzal köszön el, hogy „vigyázz a malacokra, meg ne csömöljenek“.

A társadalmi ízű kézcsók meg, különösen a reformátusok előtt, megalázó és gyűlöletes. Nemcsak a gyerekek nem csókolnak kezét a szülőknek, de a férfiak sem a nőknek. Különben is lehetetlen dolog ez. Rendes parasztszónynak és lánynak mindig piszkos a keze, mert mindig dolgozban van. Még a katolikusoknál sem terjedt el az egymásközi viszonyban, hanem csak az urak és a papok felé. A reformátusoknál ezért ez egy külön góg. Vannak református lányok, akik azért nem jók cselédnek, mert nem bírják ezt undor nélkül megszokni. Nem finnyáságról van itt szó, hanem egy közhitről, amely bizonyára még a vallási harcok korából származik és egy sajátos pogány magyar álláspontot fejez ki, azt, hogy a kézcsók arra, akinek muszáj, megalázó. Azt persze ők is tudják, hogyha a nagyságos úr csókol kezét a nagyságos asszonynak, az nem olyan,

mintha a szobalány, avagy éppen a kocsis teszi ugyanazt. Sok cselédember van, aki szívesebben hajt és pucol, mint igáskocsis négy lovat, semmint hogy parádés kocsis legyen két ló mellett, ha ennek fejében egy „büdös asszonynak“ kezet kell csókolni.

A szlávokra jellemző férficsókolózás teljesen idegen itt, legfeljebb csak részeg állapotban fordul elő.

Hogy az érzélgést mennyire nem szeretik, jellemző, hogy a bevonuló legények csapatosan nótázva mennek a vasútállomásra. A szülők csak távolról kísérik őket és a búcsú csak egy-egy kézfozásra korlátozódik. A sírás meg éppen megvetendő dolog. Férfiaknak még a temetőben is gyengeség sírni. Nem családi érzés hiánya ez, hanem az a sajátosan őszinte, képmutatás nélküli ridegparaszti életstílus, amely nagyon kevés népénél található ma már a világnak.

Sajnos, mindez kiveszöben van. Irtja egyfelől a koldus élet, amely a földmunkásságot szolgává és koldussá nyomorítja, irtja a városi álkultúra, irtja a katolikus egyház, amely újafirban elmélyülő, szellemet lenyűgöző és ezzel a testet is leigázó hit-tételével, szolgálifilozófiáját presszionálja rá az egyébként ha katolikus is, de józan és egészséges látású parasztra.

Humorát, tréfálkozó kedvét és szokásait egyetlen magyar író sem szólaltatta még meg. Göre Gábor és Bugyi Sándor kalandjai nem paraszthumor, hanem álparasztoskodás. Viszont a néprajzgyűjtők tréfa és anekdotagyűjteményeiből mégis csak hiányzik az egészbe életet, lelket lehelő művészet. Megértjük a szellemet, de nem válik bennünk élménnyé.

Káromkodni épúgy szokott, csupán megszőkásból, sokszor minden indulati háttér nélkül,

mint a többi keleti parasztnép. Legfeljebb, hogy épen pogány voltának megfelelőleg inkább az Istent szidja, mint a szülőket, testvéreket. A szlávok, románok az anyjukat szidják lépten-nyomon egymásnak, az olaszok a Madonnát, a magyarok az Istent. Itt a legnagyobb sértés, ha valakinek az anyjáról rosszat szólnak, vagy szidják, míg az istenkáromlás szinte tréfaszámba megy.

Az alföldi parasztság babonahite talán a legcsekélyebb az összes parasztság között. Nem a kuzuzslást értem, ez tulajdonképpen az orvostudományt és az egészségtant helyettesíti és nem is babona, hanem csak hibás, tévedésekkel vegyes tudomány. De melyik tudomány nem ilyen? Az igazi babona, boszorkányokban, általában a természetfeletti tüneményekben való hit, különösen a reformátusoknál egészen jelentéktelen. Ha hisznek is az Istenben, de az ördögben és más szellemekben nem hisznek. Az egész oly távol van tőlük, hogy sem az egyik, sem a másik nem érdekli közelebből őket. Ha egyszer-másszor az élet vagy a természet hatalmas és megmagyarázhatatlan eseményeik meg is rendítik, de aztán megint visszaesnek a közönybe. Különösen a fiatalok, akik teljesen hitetlenek és csak öreg korukra, amikor az élet az ő értelmüknek megmagyarázhatatlan ellentmondásaival leigazza őket, akkor adják meg magukat és térnek vissza Istenhez és ördöghöz egyaránt.

Társas érintkezés, szórakozás

Az már az eddigiekből is érthető, hogy az alföldi parasztnak kevés a szórakozási lehetősége, kevés alkalma és kedve van hozzá. Fonózás itt ma már nincs, de a múltban sem volt igazán. Csak a folyók mentén, mert a szikvidéken, vagy a háta-

kon nem volt víz a kenderáztatáshoz. Meg aztán igen hamar rájöttek, hogy olcsótb a boltivászon és szebb, minit a háziszóttés“.

Hanem a fonózás helyett igazi szórakozási lehetőség a tanyázás. A pásztorok a pusztában, a cselédek a tanyában, a földművelők a falvakon télidőben össze járnak tanyázni, beszélgetni, pletykázni és kártyázni, ha olyanok az idők — politizálni. Ugyanez folyik a „*malom alatt*“ a jó kútnál, a piacon és az utcasarki köpködőben. Régebben a szél, vízi- és lóhúzósz szárazmalomban tömegesen ácsorogtak a parasztok, az is, akinek dolga volt, az is, akinek nem volt. Társas ösztöneiket élték itt ki. Ez a paraszti demokráciának ugyanolyan volt, mint a rómaiaknak a Forum. Ma már ennek is vége lesz. A piacok nem Forumok többé, hanem embervásár és munkanélküli táborhelyek. A malomokban nem tanyáztatnak és egymáshoz is csak ritkábban járnak. Ehelyett olvasókörök volnának, de ezek nem pótolják teljesen a régi társas érintkezéseket, majdmindet demagóg politikus parasztklikkek kerítik a kezükbe, az olvasókört nem demokratikusan vezetik és nem a tagdíjából tartják fenn, hanem kétes kis jövedelmekből. A hatóságoktól függnék, nem tudják az összesség érdekek képviselni. És így magukra maradnak. A nagy tömeg feléjük sem néz csak olyankor, ha valami politikai cirkusz van kilátásban. A piacok és olvasókörök ma már azért sem elégíthetik ki a parasztok társas igényeit, mert nem lehet többé szabadon beszélni bennük. Mindenütt ott vannak a spiclik, nyavalyás kis parasztstréberek, akik „*befűjják*“, amit a piacon vagy a körben hallanak és ennek kellemetlen következményei vannak. Ezért aztán mindenütt ott van nemcsak a *pártoskodás*, hanem a bizalmatlanság is. Ezért aztán a parasztság legnagyobb részének, a földmunkásságnak és a szegényparasztok nagy tömegének nincs ma már

semmi társas érintkezésre való helyük. Saját célú és önérdékeket képviselő kulturális, politikai és gazdasági egyesületeket nem engedélyeznek nekik, azokban meg, amit az urak csináltak és tartanak fenn, nem szeretnek járni. A társas érintkezésre nincs más lehetőség, mint az egyes házaknál való tanyjzás, még a kocsmá is kimegy a divatból a 'pénztelenség miatt. Nem járnak már bele csak a kupeczek és a földmunkásság „lumpen“ elemei.

Igazi szórakozása így a nagy többségnek nincsen, sem kulturális értékűek, sem másformák. A fiatalok számára a körök és egyesületek bálákat rendeznek, ezeknek hát nincs is hiányuk. Azután a tanító urak műkedvelő előadásokat és dalárdákat szerveznek, amelyekkel eltelik a tél, nyáron meg aludni is kevés az idő. De mozi is van majd minden faluban. Igaz, ebbe is főleg az urak, iparosok és a parasztok közül a fiatalok, különösen a gyerekek járnak, akik a rendes paraszt előtt egyértékű haszontalan népség. Ők nem mennek moziba, nem mennek színházba és a műkedvelőkbe sem. Ha épen mulatni akarnak, kocsmába mennek vagy lakodalomba. Ott érzik magukat jól, ott nem kell finomkodni és tartózkodni az illetlen dolgoktól. A lakodalmak egyébként az utóbbi időkben szintén veszítenek a régi jelentésükből. Ritkább-ritkább lesz az utcákon való zenés felvonulás, a menyasszonyi díszkíséret. Mellesleg szólva, ebben a legváltozatosabb az Alföld. Majd minden közösségben mi s a lakodalmi szokás, amiben megegyeznek talán az, hogy az új házaspár számára menyasszony-táncot járnak és annyi pénzt és ajándékot gyűjtenek részükre, amivel nekiindulhatnak az életnek. Nagyon becsületes, ősi kollektív szokás ez. Sajnos, az utóbbi a nagyon szegény földmunkásoknál a koldúság, a nagyon gazdagoknál meg a sznobizmus kiszorítja. Vannak gazdák, ahol azal hivalkodnak, hogy nem azért hívnak vendéget

a házhoz, hogy magukkal enni hozzanak, mint a szegények, akik tyúkot, süteményt visznek hanem hogy ők adjanak enni.

Egyedül, ami komolyabb szórakozásnak számít, az olvasás, de őszintén szólva a nagy többség még ha tud is valahogy, nem szeret olvasni „*szépség-hazugság*“ — és igazuk is van. A „*legszebb*“ regényre meg ráfogja, hogy „*szép, szép, de nem volt igaz*“. Ez a primitív esztétika többet mond, mint egy kötet rajongó szó és betürágás. Amit mégis olvasnak, az a mese és a ponyva. A mese nem csapja be az olvasót, mint a regény. Előre tudja az ember, hogy nem igaz. A modern regény igaznak akar látszani, de a reális látású, még nem irodalmas párasat előtt ez nem sikerül, mert ugyanakkor *érdekes* is akar lenni. Az érdekesség pedig mindig túlzás, hatásadás, meghamisítása a valóságnak. De — mondhatják — mégis olvassa a ponyvát épen az érdekességéért, míg a komoly irodalom belső: erkölcsi, esztétikai, nevelési, stb., értékeit nem veszi figyelembe, nem érti meg. Igen, csakhogy a ponyva, a rablóponyva különösen neki, lázadás és történelem, Rinaldó vagy Rózsa Sándor történeti személy és a vele végbemenő csodálatos eseményekben az önmaga lázadását éli ki. A szerelmi ponyva viszont már csak szűk körre terjed, a fiatalok és a neuretikusok rétegére, a nagy, egészséges paraszti többség nem kíváncsi rá. Annyi tény, hogyha mégis beleitéd a barbár cselekményhalmozás, a történés dinamikája magával ragadja és lenyeleti vele azt a hamis páthoszt, amit pedig egyébként utál. Különben is a ponyva-olvasás már nem hogy nem kultúra és nem is szórakozás, hanem egyszerűen szenvedély, mint a kártya vagy a pálinka. Az igazán értelmesek ki is gyógyulnak belőle és később szégyenlik ponyva-korszakukat. Mindezek megmagyarázzák, hogy miért nem olvas.

Az eddigi irodalom nem életet-mutató és így életet-alakító tényező volt, hanem unaloműző az urak és a polgárok, különösen az asszonyok számára. Nem igaznak, hanem szépnek kellett lennie! Nem emberi kinyilatkoztatás és társadalmi dokumentum volt, nem „tett“, hanem *olvasmány*. Mint ilyen, alá volt vetve a verseny törvényeinek. Az volt az alapelve, ki tud nagyobbat és szebbet hazudni, amely olyan, mintha igaz lenne, de mégsem igaz. Emiatt az *újra*, az *érdekesre* kellett törekednie. Az „igazi“, a „*magas*“ irodalom ezt, a külöriben is unalmában túlerotizált, valóságtól elvonatkozó közönségének megfelelően szerelmi raffinériákkal, a nemi érzékek csiklandozásával érte el. A ponyva meg a saját közönségéhez mérten a raffináltan fokozott durva cselekménnyel, a hazug életességével. Harc, mozgás, utazás, rablás, nemi erőszak váltják benne egymást és ragadják meg az olvasó érdeklődését.

Épen azért foglalkoztam itt a szórakozás fejezetben az irodalommal, mert ezidő szerint ez csak így tartozik a kultúrához. Igazi felelősségteljes, hű és életteljes irodalom még nincs, amelyben a paraszt is önmagára ismerne és így hatással is lehetne rá, fejleszthetné értelmét, ízlését, erkölcsi erejét és társadalmi öntudatát.

Erkölcse

Polgári (tulajdon) erkölcs

A kapitalista polgárosodás hatása ezen a téren érvényesült leginkább. Természetesen mert ez, mint a mindennapi élet erkölcse, a legközvetlenebbül függ össze a mindennapi élet legfontosabb tényezőjével — a gazdasági helyzettel. A jobbágy-ság megszűnése után rohamosan bekövetkezett a

parasztság rétegekre bomlása. Jellemző, még egyéb dolgokban: az ételelvekben, szokásokban, ruházkodásban; még jórészt egyformák a különböző rétegek, például a ruházkodásban és a nemi életben, csak a gazdasági foknak megfelelő a különbség. Ugyanolyan színű és formájú ruhák, de drágább és jobb minőség, ugyanaz a nemi erkölcs, de csak a saját rétegbeliek között. Addig a polgári erkölcs terén már lényegben is nagy a változás. Akinek tulajdona, saját eladható és vásárolható földje lett, természetesen átvette a tulajdonhoz szükséges erkölcsi elveket: „*Az én hazam, az én váram*“, „*Kaparj kurta, neked is lesz*“, stb. polgári elvét. A többiek pedig, főleg a földmunkások és a cselédek még ma is hánykódnak, az ősi kollektív erkölcsi felfogás törmelékei és a polgári erkölcs szigorú parancsai között.

Ennek az ősi, primitíven kollektív és a természettel összefüggő, természetre utak erkölcsnek az eredménye az, hogy a parasztok nagy többsége még ma sem tekinti lopásnak, eszerint bűnnek sem, ha a lova a másén, de különösen az uraságén legel. Természetesnek tartja, ha künn dolgozik a mezőn és gyümölcsfák vannak a közelben, hogy vesz róla, főleg természetesnek tartja, amikor már jó a kukorica, hogy bárkiéből törjön sütni-főzni valót. Ugyanez áll a tűzrevaló szedés, a halászati és a vadászati jogra. Soha nem érteti meg vele semmilyen törvény és semmiféle bíró, hogy neki nincs joga az erdőben gallyat, a gulyanyomásban szárazganéjt, az árokpartról kórot szedni, avagy vadat fogni, löni és a vizekben halászni. Az erdőörökkel, vadörökkel, csőszökkel való, sokszor tragikus végű összeütközések ebből erednek, nem a lopási hajlamból. A hatalom ugyan legyőzi őket, de erkölcsileg sohasem győzi meg. Azért nem igaz, hogy ezek a parasztok általában tolvajok lennének. Nem, csak a tulajdon polgári

fogalma még nem járta át őket egészen, nem vált vérüké. Az is jellemző, hogy a teljesen polgárivá lett sváb parasztot ezek a magyarok kivetik és lenézik a hajszállhasogató fontoskodásukért és a kicsinyes fukarságukért. Azonban maguk között — leszámítva a nyomor és lezüllés egyes eseteit — nem igen lopnak. Ha átjön a szomszéd csirkéje, visszaadják, vagy ha haragban vannak, kitekerik a nyakát, de mégis visszadobják.

A talált dolgokra vonatkozólag szintén sajátos erkölcsük van. A talált dolgokat nemcsak nem szokás — hacsak nem közvetlen ismerős, ismert, megismerhető tárgyról van szó — visszaadni, hanem nevetséges is. Van erre egy széliében használt közmondás, ami nem került bele az iskolakönyvekbe, mert ellenkezik a polgári erkölcstanal: „*Nem azé a nyúl, aki elszalajtja, hanem aki megfogja*“. Ősi nomád és mezei paraszt versengések emléke él ebben a mondásban és a benne rejlő álláspontban. Ugyancsak abban a másikban is, amellyel a talált dolgokra való esetleges ráismerést intézik el: „*Nem csak egy farka kutya van a világon*¹“.

De legjobban megmutatkozik ez az ősi kollektív erkölcs abban az értékelésben, amelyben az egyes egyént és a cselekedeteit bírálja. Megmutatkozik ez már a meséiben is, — még ha ezek a mesék nem is alföldiek, de parasztoktól erednek és ezek az egész földön rokonok, — amelyekben a legnagyobb hősiességek a legnagyobb munkateljesítmények. A magyar katonamesék sokszor ezeknek csak a változatai. Általában a katonamesék a zsoldos táborokban születtek, de aztán az elnyomott paraszt kiélése lett belőlük. Fehérlófia Péter kópéságai az igazi paraszti mesék, meg a Babszem Jankó, a Hüvelyk Matyi, akik olyan nagyon erősek voltak kicsi létükre. Jellemző, hogy Babszem Jankó nem azért húzza ki a tizenkét sze-

kér vasat a sárból és csinál belőle buzogányt, hogy az egész világot meghódítsa, — mint a katonamese mondaná, — hogy híres, nagy vitéz legyen, hanem, hogy odahaza a szüleinek és mindenki másnak az ő kicsiségének, eltaposottságának ellen-dokumentációját adja.

Ez a munka-erkölcs felfogás még ma is érvényes. Nemcsak a vendégoldalt útmutatónak használó Toldi emléke maradt szájról-szájra, hanem¹ fennmaradt falvanként, emberöltőkön keresztül a híres, erős emberek neve, akik két zsák búzával jártak a magtárpadlásra, vagy egyedül felborították a rakott szekeret. Az ember értékelése épen ezért kifejezetten *nem polgári*. Nem azt az embert becsüli igazán, akr~szorgalmával, takarékos-ságával, értelmességével vagyont szerzett, feljutott, már azért sem, mert meggyőződött róla, hogy ezek mellett fukarság, ravaszság, kapzsiság, üzleties-ség is kellett hozzá. Hanem azt, aki a munkában megállja a helyét, aki erős, ügyes, munkabíró, szóval, aki testi erőben különb, szellemi téren pedig nemcsak okos, hanem becsületes is. Van benne embe-riesség és szerénység, nem gögös az eszére és a jellemére. Az okoskodás, tudálékosság, ha gyenge munkásban, szélhámos fecsegőben, jellemtelen emberben jelentkezik, egyenesen gyűlöletes neki. Hogy a politikai változások alkalmával mégis leg-többször ilyenek jutnak az élre, ez azért van, mert a rendes emberek átérzik a felelősséget, a nehézségeket, a vezetésbeni tájékoztatlanságukat. Félnék a kinevetéstől, a megalázástól, az irigyke-déstől és inkább átengedik, de sokszor nem is en-gedik, de mire észreveszik, már amazok kerültek fölülr. Mert irtóznak a kapaszkodás látszatától, mert nincs állandó szelektáló szervezetük, tehát nincs egyéniség-értékrendszerük sem, így csak ezen az úton lehet feljutni. De ha idő van hozzá, szabadság és szelektáló szervezet, akkor hamar ki-

alakul az igazi értékrendszer. Hamarább, mint a demagógia, színészi pózokra könnyen reagáló városi embereknél.

Ami legjobban megkülönbözteti a polgártól, az az üzleti szellem hiánya. Hogy sokat alkudik, az nem az ellenkezőjét, hanem épen ezt bizonyítja. Meg van győződve, — és ebben igaza is van — hogy az egész kereskedelem az ő becsapására épült, tehát óvatos és alkudik. De végül mégis kiismerik és becsapják, tehát még óvatosabb lesz. Mert egymás közt számontartják a becsapásokat és egymást macerálják vele, hát becsületbeli kötelesség az óvatosság. És micsoda dicsőség, ha valaki olcsón vásárolt, pedig ez is látszólagos, de mert nem ismerik a kereskedelem lényegét, nem jut eszükbe, hogy a kereskedő sohase csapódik be, mert a kezében az áru és a mindenható pénz. Csak arról lehet szó, hogy az egyikén kevesebbet nyert, mint a másikon. Ezért nem tartják bűnnek a vásári lopást sem, inkább csak jó tréfa, ügyesség.

Egymásközi csereviszonyuk egészen más, ez nem üzlet, hanem csere, szinte szerződés jellegű komolysággal végzik. Azért is szoktak áldomást inni rá. Egymást becsapni piszkosság. Kivéve persze a kupec-parasztokat, akik azonban nem számítanak az igazi parasztok közé, becsületes parasztember csak az, aki munkából él. A kupec-parasztoknak nem is hisznek.

Általában az igazi parasztnak a vásár nagy emóció és nagy gyötrelem, hogy be ne csapják.

A nemi erkölcse

Mint bárhol másutt, a férfiakra ez kevésbé vonatkozik. Ha alkalom nyílik rá, ki-kirúgnak a hámból, vásárok, jövés-menések, italozások alkal-

mával, de a nagy többség megmarad a házassági hűség keretén belül. De ha nem, az se olyan nagy dolog, csakúgy, mint bárhol. A nemi erkölcs tulajdonképpen itt is csak női erkölcs.

Közhit a művelt osztályoknál, hogy a parasztnak amilyen szabados a beszéde, olyan az erkölcs is, hogy a házassági hűséget lazán értelmezik, hogy a lányok nemi életet élnek. Ezt még komoly emberek is hangoztatják, némelyek rosszállólag, mások helyeslőleg.

Ez így tévedés és nem a valóságból ered, hanem abból a polgári irodalomból, amely *falusi életet* akar a városi közönségnek adni. Az unalomban túlerotizált polgár tetszésére és csiklandozó dolgokért szívesen csorgó pénzére pályázó irodalom ilyenek festi a parasztot. Viszont igaz, hogy a polgár körül megforduló cselédlányok nemi életéből is következtetnek.

Az első esetre csak annyit, hogy a polgári író és olvasó megérdemlik egymást. A második esetben meg kell állni, — ki veheti rossz réven, különösen nem a nemi tekintetben nagyon is szabadon élő polgár, ha a cselédlány épen a szegénysége miatti szolgálat folytán elveszíti az ifjúságát, túlhaladja biológiai céljának, a férjhezmenésnek az idejét és vasárnap délutáni pár órájában nem elégszik meg a sétával. Neki nem szabad ugyanúgy nemi problémáinak lenni, mint a polgárok lányainak? Hiszen ha még bálba, ricsajba mehetnének, mint a falusi lányok, hogy kitombolhassák magukat, de egy pár órai szabadság után haza kell menniök. Vőlegényt, igazi kedvest a városban nehéz találni és megtartani, tehát úgy élnek a lányok, ahogy tudnak. Tisztult felfogású emberek előtt különben mindez világos. A nemi élet nem bűn, de természetes dolog. Ellenben bűnös az a rend, amely az anyáknak valókat nem nagyanyáknak lenni egyszerű kenyérgkérdés miatt. És

hogyan az egészséges lányokat nem hagyja, hogy életörömrészüket szabad játékban, táncban éljék ki, így a számukra nem marad csak a durva és futólagos nemi élvezet.

A valóság tehát az, hogy sem az irodalom útján, sem a cselédekkel szerzett tapasztalatok alapján általánosítóknak nincs igazuk. De még azoknak a falusi intellektueleknek sem, akik *fcöz= véetlen tapasztalatokból* ismerik a falusi viszonyokat. Egyrészt, mert az ő ismeretük is jóformán irodalmi, másrészt amit ismernek, megint csak a cselédek, bejárónók és azok pletykáin keresztül az egyes botrányos esetek, amik minden társadalmi rétegben előfordulnak. Az igazság azonban az, hogy majdminden faluban más-más nemi erkölcs, illetve szokás van. Vannak helyek, ahol tényleg szabadosak a viszonyok, a lányok összefognak a fiúkkal s csak utólag szentesítik a pappal. Ez azonban nem annyira az Alföldön divat, mint Erdélyben és a Felvidéken. Minden egyes tájnak és falunak a társadalmi helyzetétől függ ez is. Azokban a falvakban, amelyekből nagy volt a kivándorlás, akár Amerikába, akár távoli vándormunkákra, természetesen a magukramaradt fiatalasszonyok között volt olyan, aki utánacsapott a becsületnek és legények jártak hozzá. Amint ez általános ett és megszokták, nem volt bűn és szégyen többé. Itt nem játszik szerepet a vallás. Ezzel szemben tehetetlenek voltak a papok.

Innen ered minden félremagyarázás. Valójában ez nem is annyira az Alföldre vonatkozik, mint az ország hajdani szolga-jobbágy és így kevéssé öntudatos lakosságára.

Ellenkezőleg az Alföldön inkább nagyon is szigorú a nemi — nem erkölcs — hanem szokásjog. A tájjal és a nép jellemével függ ez is össze. Itt mindig nagy dolog volt a nőülés, mert sok volt a gyerek és kevés a pénz. A házashoz

szükséges dolgokat amúgy is nehéz volt beszerezni. Mindig Takás és bútorhiány volt, épen ezért a lányok nemi élete és teherbe esése társadalmi felelőtlenséget jelentett. A gyermek nyűg és teher, akadály az anyának, nemcsak a férjhezmenésben, hanem a munkában és a szolgálatban is. De ezen felül is az alföldi paraszt becsüli az önmegtartóztatást, a szüzességet, amelynek van bizonyos társadalmi értéke, épen a benne rejlő belső és biológiai vonzerő miatt is. A szüzesség megőrzése az érés idejéig, — természetesen úgy a férfiaknál, mint a nőknél, — természetes dolog. Olyan ez, mint a gyümölcsnek a hamva, virágnak az illata és a természetes észjárású alföldi paraszt ragaszkodik is hozzá.

Hogy az asszonyok házaselete majdnem kifogástalan, az már a ruházzkodásból mondottakból és a nehéz életből következik. Hogy ma már mégis sok a válás, ennek az oka osztályszellem és az ebből eredő elhibázott házasság. Ritka a házasságtörés — az is inkább a gazdag polgárparazitoknál, akiket a szülők házasicanak össze. De a szegényeknél is gyakori, hogy a házastársak nem szeretik egymást. A kegyetlenül nehéz élet, a sok gyerek és egyéb társadalmi eredetű nyomorúság miatt van. Egyébként a szerelemmel a parasztoknak kevés bajuk van, másodrendű dolog. Hogy viszont mégis vannak szerelmi tragédiák, az csak azt bizonyítja, hogy az érzelmi élet nem idegen tőlük. Csak nem csinálnak nagy közügyet belőle, mint a polgári társadalom írói, tudósai és szalóndámái.

Már csak azért nem lehetséges a nemi szabaddosság, mert az életviszonyok ezt nem teszik lehetővé. A polgári nő az unalmat kénytelen szórakozással elűzni, a parasztasszonynak alig van szabad ideje. A polgári nő szórakozásai színház, zene, társasági kiöltözés, flörtölés erotikus jellegűek. A hang és érintkezés szintén. Az úrinővel legtöbbször

ször csak mint nemi lényel foglalkoznak és nem mint emberrel. Az öltözködésben való *megjelenés*, a sikk, a szellemesség, a társadalmi siker mind út ahhoz, hogy a polgári nő nemiségét ébrentartsák. A parasztasszonyoknál mindezekből semmi sincs. Nincs szabadideje. A *szabadidő* különben a műveletlen, szellemi és kollektív életet nem igen élő emberekre átok. (Lásd az egykés parasztokat.) Ha járnak is tanyázni, ez nem hasonló az urak vendégjárásához. Itt nincs öltözködés, siker és kötelező udvarlás egymás asszonyának. Ezt nem is túrnék. *A komámasszonyról és komámuramról* szóló vicceknek nem sok alapjuk van. Inkább tréfa gyanúsítgatások, mint valóságok. A komámasszony különben sem szokott vonzó *lenni*. Nem öltözködik otthon ingerlő pongyolákba, hanem még ha módos is, védett rongyokba. A gyerekek is mindig a nyakán csüngnek. Sok dolga is van, így nincs alkalmá az udvarlásra. Aztán van egy általános szabály, ami védi a gyarló asszonyokat: férfinek csak férfivel illik tanyázni. Ha nincs otthon az ember, a férfitanyás sokáig nem maradhat, mert megszólják az asszonyt. Természetes, hogy mióta terjednek a polgári szokások és az egyke, ez a puritánság is kiveszőben van.

A végső megállapítás tehát, hogy az asszonyok nem szabadosak. És minden ellenkező állítással szemben a lányok „jórésze“ szűzen megy a házasságba. A nemszűz lányok kimaradnak. (És ezt könnyű megtudni, mert maguk a legények elárulják.) És ha egyáltalán férjhez mennek, ha nem kényszerülnek be a városokba szolgálnak, akkor csak mint második asszony kaphatnak férjet, özvegy emberek, vagy kimaradt, nem egészséges, gátlásos öreglegények közül. Aki ismeri a falusi lányok kollektív életét, az nyilván elhiszi ezt. Ezek a lányok csoportokban, cimboraságban élnek, ahol a titkok nem titkok, ahol őrzik egymást és ellen-

őrzik az alkalmat, úgyhogy ebből kibújni igen nehéz. Még a legényekkel való csókolódzásokat is számontartják egymásnak. Csak az igazi meny-asszonyoknak néznek el már mindent, a többbit kitagadják, ha félrelép.

Hogyis volna különben lehetséges, hogy amíg lányok — bár pletykáznak róluk, hogy így meg úgy van — nincs gyerekük. És amikor férjhezmennek, bár keresik, de nem tudják a módját, hogy ne lepje el őket.

Vallása

Ez a szó teológiai értelemben nincs is. Van egy nagyon népszerű megjelölés, az alföldi földmunkások és szegényparasztok közt, a „*tarisznyahitü*“. Belső lényegét tekintve ez az igazi vallása.

Ez kissé merész állítás. Megpróbálok megindokolni.

Minden embernek, aki nem jutott még el a kozmikus, általaiban a transzcendes világ felfoghatatlanságának tudatáig, aki nem jutott el odáig, hogy az embernek csak a társadalmi élete a megfogható, megérthető és így alakítható valóság, egyszóval aki nem jutott el a társadalmi öntudatig: — van valamelyes metafizikai érzéke. Ez van az alföldi parasztnak is. Egészen természetes, hogy alacsony műveltségének megfelelőleg nem tudja megmagyarázni, — amit még műveltek sem tudnak — se a világnak a kozmikus létét és Összefüggéseit, se az önéletének, társadalmi életének sőt biológiai létének ellentmondásait. De még csak azt sem tudja, hisz a műveltek jórésze sem tudja, hogy amit keres, sohasem fogja megismerni, mert az a végtelen és a véges ellentétéből fa-

— tehát keresi és ez a keresés látszik vallásnak. Hogy azonban ez mennyire irányadó bizonyítja, hogy a fiatalabbak, akiknek kevés az el-
lentmondás az életükben, nincsenek tapasztalataik — jórészükben, a legegészségesebbekben nincs is ilyen érzés, csak ahogy öregednek és az élet megtöri őket, veszik át a teológiai gondolkodást.

Erre a természetes metafizikai érzésre épültek a vallások mindenütt. Ez azonban önmagában passzív dolog. Hogy aktivizálhassák, hogy társadalmi értékűvé tehessék, szükség volt a teológiai körülírásra, a rítusra, a magyarázatokra, a költészetre, a misztikára, így lett a természetes metafizikai érzésből szolgáló-filozófia, az emberben való uralkodás eszköze, társadalmi hatóerő. Ez az alföldi parasztban a legkevésbé van meg. * Ezért tmondták a legjobb katolikus gondolkodók — mint ÍProhászka is — pogánynak. Ahelyett, hogy örülnének neki, hogy lám a mi parasztjainkat nem elégíti ki teljesen a ceremónia, tehát keményebb jellemek, nem gyávulnak el, nem oldódnak fel anynyira a misztikus gyarlóságban sem mint némely keleti nép parasztjai, akik épen ezért amorálisak és nincs társadalmi öntudatuk és így végül mint vallásos emberek is kéveset érnek, mert az állatias bűnök és a misztikus feloldódás szélsőségeiben hanyódnak. Vagy a protestánsok örülhetnének, hogy nincsen meg a mi alföldi parasztjainkban a germánok, az angol-szászok hideg formalizmusa, nincs meg az az élettől elkülönült vallásos képmutatás, mint azokban a nyugatiakban, akik már régen nem hisznek, de mégis járnak templomba és bibliai nyelven beszélnek.

Katholikusok

Amint már jeleztem, katolikusaink nem igazak. Sem igazi teológiai vallásosság, sem misztikus elmélyülés, de még csak ceremóniakedvelő formalizmus sincs bennük. Az itt-ott mégis előforduló misztikus jelenségek elszigeteltek, társadalmi eredetű egyéni neurózisok, csakúgy, mint a szektáriusok miszticizmusa.

Tagadhatatlan, hogy vannak még helyek az Alföldön is, különösen a kis falvakban, ahol majdmindenki jár vasárnapon a templomba. De azt, hogy reggelente kaszat-kapát a templom oldalához támasszanak és bemenjenek imádkozni, nem szokás. Nem is lehet, mert nem kényelmesen, napfeljötté után mennek dolgozni, hanem még a sötét hajnalon. De fontosabb ok még ennél is a társadalmi környezet. A kevésbé vallásos reformátusok kinevetnék őket. Hiszen még a szertartásokban is — különösen a férfiak — viszolyogva vesznek részt. Szégyelik magukat. Csak a vallásos stréberek tolódnak előre, a nagy tömeg ímmel-ámmal végzi a teendőit. Hogyha lehet menekülnék is. Nem hencegnek a ceremóniákkal, mint pl. a zsidók.

Nem is vallásos szükséglet és élmény nekik a vasárnapi templombajárás, hanem társadalmi szükséglet, szokás. A parasztnak szükségük van a vasárnapi összejövetelekre, társas ösztöneiket élék itt ki. Épen ezért nemcsak vallásos, hanem társasági, társadalmi, gazdasági, stb. jelentősége is van ennek. Szórakozás, kultúra, politika együtt. Hogy ez mennyire igaz, jellemző épen' ezekre a falvakra, hogy ugyanazok, akik délelőtti a templomban voltak, délután a kocsmába mennek. Legalább is ezelőtt, amíg jobb világ volt rájuk. Néhol még a nők is. Szerencsére az Alföldön a nőknek kivételes erkölcsi ellenálló erejük van a

kocsmával és az alkohollal szemben. Ebből a szempontból is szinte páratlan erejű és öntudatú parasztság ez itt.

A nagyobb helyeken és különösen a vegyes falvakban ez már szűnőben van. Nem járnak tömegesen a templomba se, de a kocsmába se. A legények és a lányok nem ezeken a helyeken találkoznak, hanem a korzón, a mezőn és a ligetekben. Ez bizonyára izléseesebb és helyesebb dolog. Ide más síkon is érzékelhető az alföldi parasztság antikatholicizmusa. Végig kell csak nézni a katolikus hierarchia nevein — pedig sok benne a magyarosított — és megláthatjuk, hogy milyen kevés köztük az alföldi magyar. Nem is nevetség hát, ha régebben az alföldi reformátusok azt felelték, ha vallásuk felől érdeklődtek, hogy *magyarvallása*. Ezt azonban még nem lehet a kurucság és a reformáció politikai összeforradásából magyarázni. Az előbbit viszont annak tulajdonítják, hogy a római egyház jól felfogott nemzetközi és Habsburg-dinasztikus érdekeinél fogva óvakodott attól, hogy az egyházi vezetést igazi alföldi — bizonyos faji-nemzeti jelleggel és tudattal rendelkező emberek kezébe adja. A cseh és francia nemzeti catholicizmus példa rá, hogy ez milyen veszélyes. Én ezt nem vitatom. Ez az egyházak dolga, csak azt fűzöm hozzá, hogy ez bizonyára féligazság, mert az alföldi parasztság sohasem volt alkalmas a miszticizmusra, ezért nem is lehetett belőlük jó papokat nevelni. Még ha az egyházi felsőbbség akarta volna is, olyan kevés parasztyereket találhatót volna itt, akiben jóság, misztikus hajlamok, szolgálzellelem nagy intelligenciával párosult volna, — az ilyenek itt mind lázadó kurucok voltak már gyermekkorukban, — aminek a már ismertett antifeudális társadalmi, jogi, stb. okai voltak, így nem pótolhatták innen az egyházi személyzetet. Az is közrejátszott,

hogy itt az Alföldön nagyon kevés volt az úgynevezett polgári keresztény kultúra. Tehát nem volt semmiféle nevelésük a gyerekeknek. Az alföldi gyerekek még csak rendes családi nevelést sem kaptak. Reformációig iskoláik sem voltak. Az ucán, a vályoggödörkben, a libamezón, a tanya háta mögött, a kiserdőben stb. nőttek fel. Itt alakult ki a vásott, mindenesetre szabad, kollektív egyéniségük s ehhez való erkölcsaik. Amik bizonyára nem valami alkalmasak lehettek fiatal szeminaristák előiskolájának. Nemesek, arisztokraták az Alföldön, mint már mondtam, nemigen, vagy elvétve voltak, azok is pogányok, vagy eretnekek. Tehát ezért a katolikus főpapság sem kerülhetett ki innen. Ha utána nézünk, meggyőződhetünk róla, hogy a legtöbb tehetségünk rakoncátlan kis lázadó volt, akik még tanulni se a hatalom irányítása szerint tanultak. Vagyis ennek és mindazoknak, amit már eddig elmondottam, *az én értelmében* vett faji okai is vannak.

fe& magyar alföldi parasztságnak, ennek a természettel és társadalommal folyton harcban álló népnek, a miszticizmus idegen. A miszticizmus mindig menekülés a valóságtól, — természet és társadalmi valósággal folytatott harcban legyőzött ember menekülése *önlelke mélységeibe*, amelynek persze nem lehet más, mint transcendens magyarázatot adni. Az aszkétikus fegyelem másként nem valósítható meg.

Az alföldi parasztságot azonban sohasem győzték le igazán, aminek bizonyossága, hogy még ma is megvan, mint határozott jellegű népcsoport, pusztai nép volt már eredetileg. De az aszkézis ép ezért nem fogta meg, mivel az az anyagi mértéktelenség reakciója. Általában a természettel kapcsolatban kialakult metafizikai érzései még nem tudtak társadalmi formába állni. Életélményei nagyon reálisak voltak. A feudalizmus hierar-

hikus, de gondviselő testi és szellemi erejét sohasem érezte. Sohasem voltak vezetői, csak hajcsárai, tehát a keresztény feudalizmus szolgáldeológiája nem vált vérévé.

A miszticizmus a testi és szellemi fegyelem tulságbavivésének a reakciója. Én annak tartom, A lenyűgözött intelligencia, dokumentálni akarja önmagát. Ha benne van a katolikus fegyelemben, ha a kitoréshez sem ereje sem lehetősége nincsen, akkor befelé próbál felszabadulni, befelé próbál érvényesülni. De mert az aszkétikus életforma a belső élménylehetőségeket megszükiti, a belső élmények elmélyülése, a misztikus fok következik be. Ez önmaga dinamikájánál fogva mindinkább elveszti valóságizét, valóság kapcsolát, eltávolodik a mindennapi élményektől determinált tömeglélektől, „széni“ lesz belőle, akit a gyarló tömegnek már nem is lehet, nem is muszály követni, hanem csak tisztelnie kell, mert *a hit is üdvözít*. Ez megmagyarázza, hogy miért vök mindig a legjobban elmejjült katolikus kultúránk mellett a nép olyan szánalmasan felelőtlen. Akik nem birták az aszkézis testi“ és szellemi fegyelmét, azok képmutatók lettek, akik meg birták, azok meg gondolati sémákban élő, élményhiányban szenvedő neurotikusok, „szentek“ lettek.

Amit itt az alföldi magyarságról állítottam, annak komoly, bizonyítéka, hogy magyar szentek is kevesen voltak, de alföldiek még kevesebben.

A reformátusok

Ez az igazi alföldi paraszt vaélás. Ez illett legjobban az itteni néphez és életviszonyokhoz:

Azért is terjedt el annakidején és forrt össze a szabadságmozgalmakkal. De ez aztán nem is igazi

vallás a szó teológiai értelmében. Sem miszticizmus nincs benne, sem terhes ceremónia, még csak az a szigorú puritán családias és presbiteriánus fegyelem is hiányzik, ami a nyugati protestánsokat jellemzi. Helyenként egy-egy jó pap hatása alatt és polgárosodó kisgazdafalvakban kialakult ez, de a legtöbb helyen és főleg a földmunkások, a tanyai lakók számára ma is teljesen ismeretlen. Innen ered a *tarisznyahitű* megjelölés, ami rideg materializmust jelent ami mellett néha — különösen az asszonyok — a babonákat még elhiszik, de ez nem válik vérükké.

Templomba ezek nem mennek, csak évente három-négyszer a nagy ünnepeken és új esztendőben megtudni, mennyivel szaporodott a nép. Sokan vannak ma már, akik nem hisznek semmit, de az egyházból nem lépnek ki, mert sok akadálya van. Jó-részüik szocialista, vagy egyszerűen radikális szabadgondolkodó anélkül, hogy erről a lelkiségéről határozottan tudna.

Széktáriamusok

A többi kisebb vallásfelekezet, evangélikusok, görög keletiek nem számosak, ugyanazok a törvények érvényesek rájuk, mint az előbbiekre, de a legjelentősebbek a különböző szekták.

A világ minden népe között vannak szekták. Ez egy neurotikus embertípus, amelyet minden közösség kitermel magából, épen a maga durva, nyers életritmusával, emfoertaposó realizmusával. A magyar szekták azonban egy dologban különböznek különösen a nyugati, főleg amerikai szektáktól: abban, hogy amazok főleg a *hit* szektái ezek pedig a kollektív cselekvés szektái.

A nyugati szektáriusokra jellemző, hogy metafizikai érzésüket, kollektív vágyaikat ugyan testvéri összejöveteleken élik ki, de ez a mindennapi

életüket kevésbé befolyásolja. Nemsak a már nagy, hivatalos egyházzá emelkedett baptistákra, kvékerekre gondolok, akik amint tudjuk, nagyon szépen össze tudják egyeztetni a mély hitet a kapitalista kizsákmányolással és a polgári-üzleti szellemmel, nem is csupán a szélhámos szektákra, de a legkomolyabbak sem tartják ellentmondásnak a polgári üzleti életet a mély hittel. S ez nagyon könnyen megy nekik, mert többnyire az óstestamentumú zsidó miszticizmusába burkolóznak, ahol a zsidó őspróféták: Ábrahám, Izsák, Ézsau, Jákob, József meglehetősen gátlás nélküli antiszociális élete, üzleties, sőt Jákobnál csaló, Józsefnél az egyiptomi népet kizsákmányoló, leigázó bankószelleme mindent igazol. Itt nem az élet, nem a cselekedet, hanem a hit üdvözít.

A magyar szektáknál ez másképp van. Ezeknek⁴⁴ a becsületük, a bódító erejük épen társadalmi, antikapitalista tendenciájukban van. Testvéri egyesületeik kommunisztikus ízűek, azért is üldözi őket egyház és állam olyan Irgalmatlanul. Csupa szegények, gazdag ember ritkán téved közéjük. Üzletember és szélhámos már sűrűbben, ennek megvan a maga oka.

Az eltaposott ősi, kollektív érzés, a hajdani parasztdemokrácia jelentkezik ezekben a szektákban és vallásos külsőségeik, ceremóniáik nem is fontosak, emellett a belső erkölcsi törekvés mellett. A jóságra törekvő, egyéni céljaiban meggátolt ember menekül itt a testvéri közösség felszabadító erejéhez. Alapjában egyéni és társadalmi neurotikusok találkozásai ezek a szekták.

Amint már mondtam, az alföldi parasztság nem tudott állampolgárrá, de egyáltalán polgárrá emelkedni, így a nép közül a született tehetségek nem szelektálódhattak, nem juthattak át a polgárságba. De az egyes, jellembeli és szellemi erejükkel kiemelkedő emberek mégis egy belső, ösz-

tönös erőtől hajtva dokumentálni akarják az egyéniségüket. A művész, szervező, politikus, stb. tehetségekből ezermesterek, falubölcsei, stb. lesznek, a szellem tehetségeiből meg szektavezérek, falusi kispróféták. Legtöbbrészüket belegabalyodik abba az egyetlen írásba, ami a kezébe kerül, a bibliába és ha hajlamos a miszticizmusra (már előbb jeleztem, hogy mi a miszticizmus oka), beletemetkezik. S ha ehhez aztán még kapnak magyarázó szekta könyveket, amelyek a biblia történelmi értékeit fejtegetik és bele magyaráznak az ő szellemiségüknek megfelelő szimbolizmust, aktivizálódnak, szektát alapítanak. Uralkodni, vezetni akarnak, de ezt nem tudják magukról, egyéni ambícióikat isteni kinyilatkoztatás mögé rejtik és ehhez szellemi és erkölcsi erőt is adnak, így ezzel a magasabb szellemi és erkölcsi erejükkel magukhoz vonják a megverteket és meghasonlottakat, akik, mélyebb metafizikai érzéseiknek és bensőséges kollektív ösztöneiknek nem találnak a hivatalos egyházak hideg formalizmusában és uralmi rendszerében kielégülést, így alakulnak a szekták. A külsőségekben való különbözőség csak a próféta lelki erejétől, egyensúlyától, intelligenciájától és szuggesztív erejétől függ.

Lehetséges, hogy vannak a szektáriusok közt szexuál neurotikusok is, másutt bizonyára ez a fő elem, de itt nálunk az Alföld egészséges parasztjai közt inkább a társadalmi neurózis a döntő.

A mindennapi élet

A munka

A zsírosparasztot ebből ki is hagyhatjuk, az ő élete ép oly kényelmes, mint a többi polgaré, azzal a különbséggel, hogy neki korán kell kelnie, ha azt akarja, hogy a munka halad jön. Ezt aztán kipótolhatja nappali alvással és hűvösöléssel. Sze-repe általában nem munkás, hanem parancsoló, uralmi jellegű.

Ellenben annál bajszosabb, embergylkosáibb a középparasztok, a földmunkások, a cselédek és a sommások élete. Tavasztól ősziig napi 14—16 órát dolgoznak még akkor is, ha nincs állandóan munka. A kisparasztot a termelés belső törvényei, a termés minél gyorsabb betakarítása, megmen-tése, aztán a munkának, a szorgalomnak belső lo-gikája, meg aztán a 'táji és népi munkaszokások hajtják. A földmunkásokat, cselédeket, sommáso-kat mindezek mellett még a munkaadók hajcsárai és nem utolsó sorban még a kevés munka idején is egészen elvadult verseny és virtus.

Általában szigorú munkaerkölcs van érvény-ben. Itt nem az a bűnös a közösség szemében. aki mun-kába-indulás előtt nem megy a templomba imád-kozni, hanem ellenkezőleg, aki ezt megtenné. Mi-kor a munka szorgos, az ilyen ember naplopó, szenteskedő, munkakerülő és minden rossz jelzőt kapna.

E felfogás szigorúságát legjobban jellemzi, hogy dologidőben restelnek az emberek otthon ülni, de restelnek főleg sokáig aludni. Még azok is felkelnek, akiknek nincs dolguk, mert megszólnák őket. A kisajtóban tanyázás, uccán ácsorgás ilyen-kor csak az öregeknek, asszonyoknak és a gyere-keknek a joga. Sőt még az asszonyoké sem, mert megszólják a dologtalanokat. Ezért az asszonyok

minden szabad idejükben meszelnek, tapasztanak, foltozgatnak, vagy ha szegények, tüzelőért járnak. Természetesen csak azok és akkor, amikor nem mennek, vagy nem szükségesek a mezei munkához. A komolyabb munkákhoz, kapálás-, aratás-, cséplés-, tengeri- és répaszedéshez mennek a nők is, akik mehetnek. Csak a szoptatósak és a nagycsaládúak maradnak otthon.

Ez a munkamódszer akkor is érvényes, ha mint mostanában, állandó munkanélküliség van. Amikor nincs munka, mind otthon vannak, de ha munka van, akármilyen kevés is, akkor megy az egész család, asszony, gyerek, mindenki. Különösen az igazi mezei munkákhoz De még a kubikosoknál is lehet látni fiúkat és leányokat, sőt asszonyokat, mint „előfogat“ húzzak a talicskát.

Külön kell szólni az igazi földmunkások kollektív munkamódszereiről. A cselédsommások külön réteget képeznek, ezek elsajátították a szolgaerkölcsöket, öntudatuk kevés, azt sem szégyellik, hogyha a hátuk megett álló hajcsár durván rájuk kiabál. De az igazán alföldi földmunkásokról, a kubikosok, részes aratók rétegeről, amely komoly statisztikák szerint is a világ egyik legnagyobb teljesítőképességű munkásnépe, külön kell szólni.

Erre a rétegre jellemző, hogy bár idegen munkát végez, eladja a munkaerejét, mégis jobbszeret „magának“ dolgozni. Vagyis nem szereti a napszámos, hanem a szakmánymunkát. A világháború előtti búzatermelő évtizedekben, amikor ez a réteg kialakult, az addig egységes ridegparasztságból ma-gával hozta a vérvé vált paraszti öntudatot, munkaerkölcsöt és virtust. Ez a lelkeség és az ehhez illő munkamódszer az újdonsült alföldi agrárkapitalizmussal nem fért össze. Sem a bérekkel, de főleg a megalázó, rabszolgastílusú munkahajszával. Ezért megkezdték ellene az osztály-

harcot, amelyeknek ugyan politikai színezetet adtak az újságok, a politikusok és főleg az erre a paraszti ellenállásra építő, álszocialista, agrárdemokrata demagógok, de amely valójában komoly és kemény osztályöntudat jelentkezése volt, főképpen gazdasági síkon. Politikai csak annyiban volt, hogy kapcsolódott a szociális messianizmussal. Az Alföldet ^eJtkoiLellepték a palóc, tót, rutén, román sommások, akik megelégedtek az alacsonyabb bérrrel és túrték a rabszolga hajcsármóds“zert. Sőt sokszor nem is kap-tak alacsonyabb bért, de a birtokosok dacból, hogy megtörjék az itthoniak ellenállását, idegeneket hozattak. De a földmunkások nem törtek meg. Elszéledtek a városokba, erre-arra, az egész monarchiába kubikolni. Sőt kisebb részük Amerikába is. (A nagy kivándorlás nem az Alföldről volt és ez is jellemző erre a népre.) Mégsem törtek meg, csak most a világháború után a monopolkapitalizmus, az állandó munkanélküliség nyomorítja szolgává és koldussá ezt a páratlanul kemény és értékes osztályt.

De még ma sem szeretnek napszámba járni. Ma is szívesebben dolgoznak szakmáiban, ahol nem állnak a hátuk megett s ahol ha elfáradnak, leülhetnek rágyújtani és egy kis pihenés után annál könnyebb és haladósabb a munka. Testvéries baráti szellem alakul így ki az emberek között. Játék, dal, tréfa, váltják egymást, így nem olyan nyomasztó a munka monotonosága. így érik el azt a páratlan teljesítményt, amit a napszámossal dolgoztató munkaadó és hajcsárok szemében — akik rendszerint nem is konyítanak a munka és a munkás lélektanához, a kollektív élet nevelő és fegyelmező hatásához még kevésbé — mindig azt a látszatot kelti, hogy nekik azért nem dolgoznak így a munkások, mert amerikáznak, szándékosan a napot lopják. Ebben ugyan van is valami, mert az ilyen munkaadók csak a szolgálalkeket kapják

meg munkásnak, az öntudatos munkás kerüli őket, inkább olcsóbban vállal szakmánymunkát. A durvaságot, gúnyt, megalázást nem bírja elviselni, ha kevesebért is, de szabadon dolgozik. Pedig különösen gyermekekkel és nőekkel szemben még ma is korbács, illetve görbebot a munkavezetés eszköze.

Viszont az állam és a vállalatok mérnökei, sőt a *modernebb* gazdasági vezetők alaposan kihasználják az alföldi földmunkásságnak ezt a rabszolgamunkától való irtózását. Olyan feltételek mellett adják a munkát, (felvállalni muszáj, mert az éhség hajtja az embert), hogy sokszor nem a fokozott szakmány teljesítménynek megfelelő munkabért, de még a szokásos napszámért sem keresik meg mellette. Ez a munkahajszá addig fajuk, hogy, bár nem akarok itt statisztikát adni, nem ez a célo, — különben sincs igazi munkastatisztika, — de egy pár saját tapasztalatból szerzett szám érzékelhetővé teszi, hogy mennyivel többet veszítettek a munkások a gazdasági válság és a monopolkapitalizmus együttes szorítása alatt, mint a gazdák: 1924—27 között a kubikusok keresete 5—8 pengő között mozgott, ma pedig 0.80—1.80 pengő között váltakozik. Sem a búza, sem a tengeri, de különösen az élelmiszerek és iparcikkek ára nem csökkent még csak megközelítő arányban sem. De ugyancsak éles a visszaesés az igazi mezei munkáknál is. 1925—26-6an egy katasztrális hold tengeri letörésének szakmányátlaga 36—44 pengő volt, ma pedig 8—10—12 pengő. Ugyanakkor egy mázsa csövestengerinek az ára 4—6 pengőről 14—15 pengőre emelkedett. Nagyarányú visszaesést mutat a részesarány sülyedése is. A tizedik részért való aratás és a negyedik részért való cséplés, meg a harmados tengeri kiement a divatból. Tizenkettedén, tizennegyedén aratnak, robottal fűszerezve. Három, három és

fél százalékért csépelnek s a tengerit szívesen vállalnék negyedéért, ha adnék. De már nem is nagyon adják. Csak a rossz, szikes, reménytelen földeken akad még harmados tengeri és tizedén aratás. Ami aztán még nagyobb baj, a hajdani három heti aratás helyett egy és félheti aratás és pár heti cséplés az egész nyári munka.

Ez az oka, hogy a hajdan öntudatos alföldi földmunkásságból kiválóban van egy nagy réteg ép úgy mint a városok állandó munkanélkülségei: a koldus-parasztok rétege. Ezeknek *hozzá* kell szokni, hogy csak úgy élhetnek ha könyöradományt kapnak, akkor dolgozhatnak, ha kegyelemből munkát adnak nekik, — hisz nem bírják már az erős szakmáymunkát, — úgy nevelhetnek csak gyerekeket, ha népkonyhákra — lékonyhákra — járnak. Ingyen, vagyis semilyen orvos, ingyen patika, ingyen temetkezés: koldússors. Egy egész elveszett osztály, akiknek már földet sem lehet osztani, sem anyagi, sem erkölcsi erejük nincs már hozzá.

Pedig ennek az alföldi földmunkás osztálynak az igazi munka kollektív gyakorlatára, kollektív munka és paraszti társadalmi erkölcsére komoly, igazi agrár-szövetkezeteket lehetett volna és lehetne még ma is építeni. Persze nem korrumpáló gyámkodással és protekcióval, hanem az olcsó föld és pénz mellé egész nagyarányú szociális szabadságjoggal.

Külön tragédiája az a magyarságnak, hogy a sorsát és önmagát sohasem képes a saját szemével nézni. A birtokosok nyugati létformákból fejlődött eszmék vagy ósdi nézetek mögé menekülnek, közben nem veszik észre, hogy a saját népük, akiken uralkodni akarnak, kipusztul alóluk. Persze osztályhelyzetüknél fogva ezt nem érthetik meg, a munkásosztály saját szellemiségét pedig, amely önmagát megértve és tudatosítva megment-

hetné, megerősítené a fajt, nem hagyják kifejlődni. Jellemző, hogy mennyire ragaszkodnak a nagybirtok mai, cselédekkel és napszámosokkal dolgoztató formájához, holott ez már az egész világon elavult, versenyképtelen forma. Helyükbe vagy szövetkezeteknek vagy mechanikáit nagyüzem éknek^ illetve a kettő kombinációjának va^Jaeltjer jes ki^biltok_rendsji.ernek — a hely lehetősége szerint — de minden esetre más formának kell jönnie.

Ezer esztendő óta tartanak cselédeket, de még mindig nem ismerik őket. Nem tudják megérteni, hogy a cselédnek mint külön társadalmi és biológiai lénynek, saját külön életcéljai vannak. A gazda ügyeiben való felolvadás, csak a ravasz cseléd tudatos vagy öntudatlan alkalmazkodása. Csak a biológiai céljukat vesztett beteg emberekben alakul ki az idegen érdekekben való felolvadás. De ezek nem sokan vannak és komoly munkában alkalmatlanok.

Nem tudják azt, hogy a cselédrendszer, úgyszintén a tes'tet-lelket megnyomorító rabszolgasághoz hasonló sommás rendszer végérvényesen elavult. Egészséges emberekre képtelen zsarnokság, hogy évről-évre a családjuktól, asszonyuktól távol éljenek. Ezért dogoznak rosszul és ezért rendetlenek és részegesek. És ezért van az, hogy hosszú éveken át ^megbízható és szorgalmas cselédek és munkások egyszerre csak „*megbolondulnak*“ megcsalják a gazdájukat. Beleuntak a képmutatásba, amely eredménytelen. Hiszen nem azért szolgáltak, hogy a gazda boldoguljon, hanem hogy önmaguk, ha ez az utóbbi nem sikerül, ha a felszabadulás nem sikerül, fellázadnak. Ebben van különben az egész cselédkérdés bajainak a magyarázata, amit azonban a gazdák és urak nem tudnak megérteni, mert hisz ők sohasem voltak cselédek.

Hogy azonban ez visszahozhatatlanul idejét múlt rendszer, az már a bajokból is látható. A cselédkérdést nern lehet „*megoldqni*“ csak megszüntetni. A Bedaux és aTcombájnok koráitan már versenyképtelen és embergyilkos módszer.

Egészség, tisztaság

Közhely, hogy az alföldi paraszt, tisztátalanságának, betegségeinek nem csupán a nyomorúság az oka, hanem egyfelől a fiziológiai tudatlanság, másfelől az orvosokban és a hatóságokhoz való bizalmatlanság. Hogy a tisztaságról általában az egészség védelemről nincs jó véleményük, hogy részben lehetetlen, sokszor nevetséges, részben felesleges erőlködésnek tartják, annak nem csupán a fiziológiai tudatlanság az oka. Komolyabb, e tájjal és a munkamódszerrel összefüggő dolgokról van itt szó.

Már az is, hogy a szobák jórészt padlózatlanok, a tájjal és a nép társadalmi helyzetével függ össze. Mindig kénytelenek voltak a legrosszabb helyeken építkezni. Meg keft csak nézni a szegények településeit, ahol még, ha lett volna is pénz a padlóra, — ami legtöbbször nem volt, hiszen a vályog és sáranyag kitelt az erőből, a tető rozszalmából vagy a nádasból, — de nem volt érdeemes lerakni, mert a rossz, nedves földön elrothadt volna. Megaztán ezekben a sár és porfészek falvakban lehetetlen tiszta padlót tartani. Az uccákon nincs gyalogjárda, nincs kövezett szekerút, a csizmák szárhegyig sárosak, ki kívánhatja itt, hogy lepadlózzák a szobákat. Hiszen még rozszahb volna, mert csúszósra válnak, míg a nedves földpadlót leszórják homokkal, vagy pernyével és jól van. A kövezett uccájú városokban, nem kell a

parasztokat oktatni a padlózásra, maguktól is megcsinálják.

Egy másik — kultúrembernek visszatetsző — jelenség, hogy a módosabb parasztok majd mindennütt tartanak egy úgynevezett „tisztá” szobát, de emellett ők maguk ép oly szűk, piszkos, levegőtlen és sötét lyukakban laknak, mint a szegény parasztok. Ennek is meg van az oka, nincs itt semmi korlátolt butaság. Az asszony idejének és munkaerejének oly mértékű kihasználását jelentené a padlózott, szellős, tiszta szobában való tartózkodás, különösen ahol kisebb-nagyobb, uccán és munkában piszkos gyerekek és cselédek vannak, hogy az egyenesen kibírhatatlan volna. Hisz így is állati módon sokat dolgoznak és keveset alszanak a falusi asszonyok. De ő maga is a fejestől, libatöméstől, takarítástól, tapasztástól, meszeléstől és más egyéb munkától, sem valami tiszta. Szinte nevetséges erőlködés is volna a városi értelemben vett tisztasághoz való ragaszkodás.

Viszont a komoly járványoktól való óvakodásnak tényleg nagy ellensége a paraszti könnyelműség. De ez ellen keveset lehet tenni, az egyes egyén óvakodása itt nem sokat jelent. A haladásnak egészségügyi téren is csak a különféle: orvosi, gazdasági, kulturális stb. tényezők együttes menete az igazi útja.

A tisztaság polgári mértéke jelenleg csak a szolgák által érhető el, ép ezért a szolgákkal nem rendelkező, sőt maga szolgáltató parasztságnak ez hiába való beszéd. Viszont, hogy a paraszt mégsem piszkos, azt bizonyítja, hogy ha magára marad, lövészárokban, kaszárnyában, táborban, fogházban stb. helyeken, világos bizonyítékát adja tisztaságszeretetének. Sokkal tisztábbak, mint a polgárok és intellektuelek, szolgák által gondozott emberek jórésze, akik ilyen körülmények között tehetetlenek és piszkosak.

Bizonyos, hogy azzal hogy a világ minden parasztsága ilyen, nem magyarázható meg hogy legalább az elérhető, a viszonyok közt megvalósítható tisztaságra mért nem törekszenek. De megmagyarázza ezt az életszemléletük, amely ebből az életből évezredes tapasztalatok útján fakadt. Ennek a szemléletnek a központjában ugyanis az élethez szükséges dolgok, a termelés és a táplálkozás áll. Ez az egyébként nagyon helyes paraszti materializmus szabja meg a sorrendi fontosságot és ebben bizony minden csak ezután következik. Egyelőre neki nem jut kultúrából, minden idejét lefoglalja a kenyérharc.

Táplálkozása

Ez természetesen vidékenként más és más, de nem épen a gazdasági helyzettől, hanem a tájtól és a termeléstől függ. Az egyes osztályok között csak a minőségben és ¥ mennyiségben van különbség. Fő jellemzője mindenütt, hogy csak azt esznek, ami helyiben terem. A homokos és fekete televény földön élők vagy a vizek körüli aljas rétes földek lakosai, száraz és zöld főzeléket, sőt gyümölcsöt is fogyasztanak. A szíkföldiek viszont már főleg tésztafélén élnek. Gyümölcsöt általában keveset esznek, azt sem egész éven át, hanem csak a gyümölcsérés pár hónapjában, és persze a rosztat, a férges és szélverte gyümölcsöt, amit a városok piacain eladni nem lehet. Ugyanúgy, mint ahogy tejet is keveset használnak, azt is fölözöt-tet; a tejfelt, vaját eladják. Általában mindennapi táplálékuk a különféle főtt tészta, de főleg a *lebbencs*, a homokiaké a krumpli. Mindegyik jó étel ha jól elkészítik. A lebbencsre az iskolakönyvek is azt mondják, hogy *Jóféle lebbencsleves*. A lebbencs, tényleg nagyon tápláló étel. Jó tojásos tésztaból bőven aláaprítva szalonnával és ha jó

rózsakrumplit tesznek bele. De azért, ha napjában kétszer, sőt háromszor is meg kell enni, mint ahogy a szíkföldi szegény paraszt és földmunkás kénytelen vele, akkor bizony unalmas. Épen azért mert a hozzá való sincs meg úgy, mint valamikor, keveset eszik belőle, csak annyit, hogy az éhét elüsse. El is veszít az alföldi földmunkás, de a kisparaszt is 5—15 kiló húst magáról minden nyáron, már aszerint, hogy melyiken mennyi elveszíteni való van. Régebben ezt a téli heverés és disznóoles segítségével visszaszerezte. Ma már ez lehetetlen. Egyrészt mert nem ölnek rendszeren, vagy elég disznót, másrészt jóformán még kenyerük sincs. A málé, amivel az utóbbi időiben ez a szegényparasztóság pótolja a kenyeret, lehet ugyan tápláló, sőt hizlaló takarmány, a disznók számára, de a búzaknyér fogyasztáshoz szokott alföldi paraszt nem hízik fel rajta. Valószínűleg az olasz és román paraszt sem. Én legalább nem láttam erőseket köztük. Hogy ez nem az észszerűtlen táplálkozás eredménye, mint ahogy azt naiv saláta-szociológusok mondják, bizonyítja, hogy a módosabb parasztok, akik ugyanilyen ésszerűtlenül táplálkoznak, de bővebben, zsírosabban és kevesebbet dolgoznak, nemcsak nem veszítik el testsúlyukat, — az egészségesek — hanem állandóan erősödnek, leszámítva az egészségtelenül elhízottakat átlag 10-20 kilóval gyarapodottabban a testsúlyuk, úgy a férfiaknak, mint a nőknek. Pedig épúgy kényé*ren, tésztán, szalonnán és disznóhúson élnek, csak hogy van nekik mindenből bőven. Italt nem használnak sokat. Jellemző, hogy a legegészebb és a legfejlettebb parasztok épen nem a bortermő, hanem a búza és a tengeri, vagyis szalonna termő vidékeken vannak.

Pedig ezek is lenézik a salátát és minden zöldfőzeléket, csak úgy, mint a gyümölcsöt, amely az ő véleményük szerint gyerekeknek való haszonta-

lanság, de nem táplálék. Ugyanúgy mint a földmunkások kinevetik a salátaprófétákat, mert meggyőződtek róla, hogy az egyik ételfogás-tól a másikig nem bírja ki rajta az ember. Itt nem kérdés, hogy igazuk van-e, mert bizonyára nincs, de az ő gyomruk más táplálékhoz szokott. Munkamódszerük, kereseti lehetőségük szempontjából feltétlenül igazuk van.

Most azonban már vége van a zsíroskodásnak. Az alföldi szegényparaszt, a földmunkásság, cselédség nem hogy zsírból, szalonnából, disznóhúsból «leget ehetne, de még krumpliból, kenyérből, máiéből se. Hogy ennek, erre a jó táplálékhoz szokott népre milyen a hatása, azt meg lehet látni, ha bárki végigmegy a falvakon. És meg lehet látni a tisztiorvosi jelentésekből, amelyek még nem is fogják meg az igazi valóságot, mert a szegénység még szegyenkezik és elbűvik. *Először volt csak a rongyos ruha, most pedig mér a rongyos test.*

Nemzeti, társadalmi tudat: politika

Az már az eddigiekből következik, hogy nincs és mért nincs, sem nemzeti, sem társadalmi tudata. Ami van, az inkább a legyőzöitek alkalmazkodása, mint igenlő közösségi érzés. — Magyarok vagyunk, jó, de ebből nem következik semmi! — adót kell fizetni — mire? — bíró elé kell állni — mi jupon? — főleg ezek a kérdések jellemzik a parasztnak az állammal szemben való állásfoglalását. Az alföldi parasztság tipikus apolitikus embercsoport. Ennek ez az oka, amint már eddigiekből is érthető, hogy magára volt maradvány, minden uralkodó réteg idegen maradt tőle. A dinasztia, a bürokrácia idegen, osztrák volt. Ha nemzetben nem is egészen, de szellemben a feudalizmus és klerikaliz-

mus szintén idegen maradt tőle, csak uralkodott felette. Végül a polgárság is idegen, főleg zsidó, német és minden volt, csak nem magyar. Ezek megegyeztek és kormányoztak felette, legfeljebb a pretoriánusokat toborozták közülük.

Mi az oka, — kérdezhetik — ha ez igaz, hogy mégis egyes politikai pártok és vezérek elbolondítják, kimozdítják ebből a rideg és józan pesszimizmusból?

Az, hogy a paraszt, mint nem politikai embercsoport csak akkor politizál, amikor ellenállhatatlan történelmi erők, gazdasági kényszerűségek rá¹ szorítják. Ilyenkor tudják felhasználni tőle idegen pártok és személyek az erejét a saját céljaikra. De ugyanezt bizonyítja, hogy amikor beáll a visszaesés, az elfáradás, akár a siker, akár a vereség nyomán, szóval ha megvákozik a történelmi szituáció, akkor megint visszahúzódik. Nem marad lelki és tényleges közösségben a volt szövetségeseikkel. Más alkalommal ez persze kezdődik újra, új nevek, új cégér alatt. Természetes, hogy a közülük kiemelkedő tehetségeket az úri-polgárl sznobizmus áthajtotta a maga táborába. Ezek tipikus karrier individualisták voltak — a polgári társadalomban szinte nem is lehettek mások, hiszen a paraszti osztályöntudat szégyen volt a polgári szellem előtt, kollektív tudatuk nem volt, nem is tudtak róla és így akaratlanul elárulták osztályukat, fajtájukat és önmagukat is, mert a munkájuk a történelmi semmibe hullott. Paraszti osztályöntudat és kollektív lelkiség nélkül nem is lehet a parasztságot felszabadítani. Éppen azért, mert a polgárosodást elkéstem, most már ennek nincs is értelme, mert gazdaságilag túlhaladott, erkölcsileg pusztuló rend a polgári rend.

Az ősi parasztdemokrácia maradványai, ősi kollektív érzései ott fekszenek benne mélyen elte-

metve. Épen ezért nem tudja tartásán meghódítani egyetlen politikai párt sem. Ha időnként forradalmak, vagy nagy mozgalmak idején, mint a hajdani jobbágyforradalmak alkalmával és legutóbb az 1900-as évek alföldi agrárszocialista mozgalmában olyan erővel robbant ki egy nagy forradalmi egyenlőség messianizmusban, hogy az évszázadok óta fölötté élő urak csak csodálkoznak, hogy a csendes, szelíd, béketűrő nép egyszerre, hogy „megbolondult”. Persze, mert igazi lelkiése jött \ felszínre, az alapjában kollektív, ősi népszellem. Még hoz majd meglepetéseket, már abból is sejtetik a fölöttük lévők, hogy megint nagyon hallgatnak és visszahúzódnak.

Államellenessége, nemzetfelettsége népi pacifizmusa ebből az ősi szemléletiből ered. Hogy államellenes, az közhely. Ez azért van, mert az államnak mindent ad, de tőle semmit sem kap, vagy amit kap, abban nincs köszönet. Nemzetközisége ugyan nincs a szó tiszta értelmében, de több ennél, mert nemzetfeletti. Nem gyűlöli a többi nemzetet, legfeljebb csak lenéz egyeseket. Pacifizmusa is ebből a népi józanságból eredő és úgy a szocialista, mint a szektáriánus pacifizmusnak majdnem mindnyájan hívei. Ezért nem tudja még az irredenta propaganda sem meghódítani. Csak egy szűk réteg, amelynek van már nemzeti öntudata, érzi át a trianoni csapást és egy még szűkebb réteg, amely hajlandó volna harcolni is ellene.

Ez persze az osztálytisztulással bomladozóban van. Az uralomban résztvevő, politikailag és gazdaságilag érdekelt zsírosparasztok már éreznek, valami uralmi szolidaritást, ezek átveszik az állami-nemzeti ideológiát Jellemző, hogy ők is szidják az adót, a hivatalt, az államot, de mintsem hogy együvé kerüljenek a szegényekkel, a polgári, esetleg kormánypártokra szavaznak.

Antiszemitizmusa épúgy, nem az a konkurens üzleti ízű gyűlölet, mint a németeké, hanem olyasfajta lenézés. Világos példa erre, hogy lehet ugyan nagyúr, tízezer holdas birtokos és báró egyik-másik zsidó, de a munkásai, cselédei, akik írni-olvasni se tudnak, keshedtek, rongyosak, fertály végén már kenyerek sincs — egymásközt mégis „*büdös zsidónak*“ titulálják. Ez nem úri-nemzeti gőg, mint némelyek hiszik, hanem munkásgőg, amely sajátosan a nehéz munkából élő és csak ezt becsülő emberek sajátosága. Nem a *zsidót nézi* le, hanem inkább a nemdolgozót, a kereskedőt s mert a zsidót legtöbbször ilyennek ismeri, hát rá, mint fajra is vonatkoztatja ezt. El sem tudják hinni, hogy zsidó másforma is van, mint boltos, kupec és intellektuel.

De ez nem politikai antiszemitizmus, aminek bizonyítéka, hogy az alföldön igazi antiszemita politikai mozgalom sohasem tudott gyökeret verni. Hogyha majd a zsidók is általánosságban komoly, produktív munkások lesznek, akkor még ez az antiszemitizmus is megszűnik. Egyébként a viszony ma is nagyon jó a parasztok és a szegényebb zsidók között, mert a zsidók nagy alkalmazkodási képességgel, akceptálják ezt a sajátos paraszti gőgöt. Épúgy, mint ahogy a cigány és magyar közt nincs háborúság, mert a magyar lenézi a cigányt és a cigány ebbe belenyugszik. A zsidó ugyan nem nyugszik bele, de úgy tesz, mintha belenyugodna, s közben gazdaságilag szépen fölébe kerekedik.

Jövője

Ha ezt, hogy *jövő* pozitív, haladó értelemben vesszük, úgy az alföldi parasztságnak, mint ilyennek jövője nincs. Gazdasága ma már a mai formában veresenyképtelen, sem a mechanizált távolnyugattal és a tengerentúllal, sem a kollektivizált

távolkelettel nem bírja a versenyt. Viszont a közelkeleti és déli termelő-helyek éppen igénytelegebb népükkel, rendezettebb birtokviszonyaikkal, ritkább lakosságukal ellensúlyozzák a mi kulturális és gazdasági fölényüket, "tehát velük szemben is versenyképtelenek vagyunk. De gazdaságunk átszervezése is lehetetlen a kapitalizmus. törvényein belül.

Faji arca is elmosódóban van. A módosabbak behódolnak a polgári életstílusnak, a „*fenn az erenyő, nincs kas*“ életmódnak, a szegényebbek meg lesülyednek a nyomorúságiba és egyfelől elvesztik testi szépségükkel és erejükkel a faji ideáltípusukat, az eugenetikái érzéküket, másfelől meg zsbivásári öltözködéssel a magyar paraszti formájukat is. Ami végül az ízlés-átalakulás révén a testi és szellemi alkatváltozásán keresztül bizonyos korszakulást idéz elő, vagyis nem igazi munkássá változik át a paraszt, mint az ipari fejlődés korszakiban nyugaton, és részben nálunk is, hanem koldussá és szolgává, testi és lelki nyomorékká.

A paraszti osztályöntudatot nem az ipari munkás osztályöntudata, egyéni önbecsülése váltja fel, hanem nyomorult kispolgári és szolgasznobizmus, amelyben elvész az osztály, de elvész a faj is. Viszont a módosabbak útja, akik joggal rettegnek a szegények előttük folyó szörnyűségek életétől, ugyanaz, mint a dunántúli kispogdáké: az egyke. Az egyke minden erkölcsi, nemzeti és szociális gátlás nélkül.

Ez a monopolkapitalizmusnak az alföldi parasztságra érvényes képlete: " *felszabadulás, vagy pusztulás!*

Ez a valóság. Akik érdeklődnek fajtájuk és osztályuk sorsa iránt, nézzenek utána, hol túloz a faji és osztályelfogultság és amiben nem túloz, arra keressék a megoldást. Keressék és ha komolyan keresik: megtalálják.